

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

UNIVERSITY COLLEGE LONDON, INSTITUTE OF EDUCATION

ΚΟΙΝΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ»

ΤΙΤΛΟΣ: Απόψεις μαθητών Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για το μάθημα των αρχαίων
ελληνικών

Φοιτήτρια: Κέφη Γεωργία

ΑΜ:152004

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Κατή Δήμητρα

ΑΘΗΝΑ 2018

*Στους μαθητές,
τους πρωταγωνιστές
του εκπαιδευτικού συστήματος*

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	5
Περίληψη.....	6
Εισαγωγή.....	8
Κεφάλαιο 1: Θεωρητικό κα εμπειρικό υπόβαθρο της έρευνας.....	11
1.1. Οι ιδεολογίες για τη γλώσσα και η κοινωνική σημασία τους.....	11
1.1.1 Η έννοια της ιδεολογίας.....	11
1.1.2 Ρόλος εκπαίδευσης στην αναπαραγωγή ιδεολογιών.....	12
1.1.3 Ιδεολογίες για τη γλώσσα.....	14
1.1.4 Ιδεολογίες για την ελληνική γλώσσα στην ελληνική κοινωνία.....	16
1.2 Τα αρχαία στο Α.Π. του ελληνικού σχολείου. Ιστορική εξέλιξη.....	19
1.3 Η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών στην Ελλάδα σήμερα.....	22
1.3.1 Σκοπός και στόχοι διδασκαλίας αρχαίας ελληνικής στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση.....	23
1.3.2 Αδύναμα σημεία της διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών.....	26
1.4 Θέσεις και αντι-θέσεις για τη χρησιμότητα των αρχαίων ελληνικών: εμπειρικές μελέτες.....	27
1.5 Απόψεις εκπαιδευτικών και μαθητών για τη χρησιμότητα των αρχαίων ελληνικών: Εμπειρικές μελέτες.....	30
1.6 Σκοπός έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα.....	32
Κεφάλαιο 2: Μεθοδολογία έρευνας.....	34
2.1 Το δείγμα των συμμετεχόντων.....	34
2.2 Επιλογή της μεθόδου έρευνας.....	35
2.3 Το περιεχόμενο του εργαλείου της συνέντευξης.....	36
2.4 Ανάλυση του περιεχομένου των συνεντεύξεων.....	39
2.5 Η διεξαγωγή της έρευνας.....	40
Κεφάλαιο 3: Αποτελέσματα της έρευνας.....	43
3.1 Αντιλήψεις μαθητών για τη χρησιμότητα των αρχαίων ελληνικών.....	43

3.2 Αντιλήψεις μαθητών για την ελληνική γλώσσα.....	48
3.2.1 Αντιλήψεις περί ανωτερότητας της ελληνικής γλώσσας έναντι άλλων γλωσσών.....	49
3.2.2 Αντιλήψεις για τη σχέση αρχαίας και νέας ελληνικής γλώσσας.....	51
3.2.3 Αντιλήψεις για φθορά της νέας ελληνικής γλώσσας.....	52
3.3 Εμπειρίες μαθητών από τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και στάσεις και απόψεις τους γι' αυτήν.....	54
3.3.1 Στάσεις μαθητών για το μάθημα των αρχαίων ελληνικών.....	54
3.3.2 Απόψεις μαθητών για τον τρόπο διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών.....	58
3.4 Αντιδράσεις των μαθητών στον αντίλογο της επιστήμης στα ιδεολογήματα για τα αρχαία και τη γλώσσα.....	60
3.4.1 Αντιλήψεις επιστήμης για ανωτερότητα της ελληνικής γλώσσας και αντιδράσεις μαθητών.....	61
3.4.2 Αντιλήψεις επιστήμης για φθορά της ελληνικής γλώσσας και αντιδράσεις μαθητών.....	62
3.4.3 Αντιλήψεις επιστήμης για εκμάθηση νέας ελληνικής γλώσσας μέσω αρχαίων και αντιδράσεις μαθητών.....	64
Κεφάλαιο 4: Συζήτηση και συμπεράσματα	67
4.1 Σύνοψη και συζήτηση των ευρημάτων.....	67
4.1.1 Σύνοψη των κύριων ευρημάτων.....	67
4.1.2 Συσχέτιση στάσεων για χρησιμότητα αρχαίων ελληνικών με στάσεις για την ελληνική γλώσσα και εμπειρίες με τη διδασκαλία αρχαίων.....	68
4.1.3 Συζήτηση ευρημάτων με προγενέστερες έρευνες.....	69
4.2 Συμπεράσματα.....	71
Βιβλιογραφία.....	74
Παράρτημα: Οδηγός Συνέντευξης.....	79

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την καθηγήτριά μου, Δήμητρα Κατή για τη συνεχή παρουσία της, τις παρατηρήσεις της και την καθοδήγησή της καθ'όλη τη διάρκεια της διεξαγωγής της παρούσας εργασίας και την υπομονή που υπέδειξε. Επιπλέον θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου για τη συναισθηματική συμπαράσταση που μου προσέφερε όλο αυτό το χρονικό διάστημα.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία διερευνά τις απόψεις μαθητών-τριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τη χρησιμότητα της διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών ως υποχρεωτικού μαθήματος για όλους-ες τους μαθητές-τριες. Οι ιδεολογίες για το περιεχόμενο των Αναλυτικών Προγραμμάτων είναι πάντα φορτισμένες πολιτικά. Προγενέστερες έρευνες ειδικότερα για τη χρησιμότητα των αρχαίων έχουν μελετήσει κυρίως τις απόψεις των εκπαιδευτικών και έχουν αναδείξει τις θετικές τους στάσεις ως προς τη χρησιμότητα των αρχαίων. Η έρευνα με μαθητές-τριες είναι πολύ περιορισμένη και έχει αναδείξει ότι οι περισσότεροι από αυτούς έχουν αρνητική στάση για το συγκεκριμένο μάθημα. Η εργασία υποθέτει ότι οι απόψεις των μαθητών-τριών για το μάθημα των αρχαίων ελληνικών θεμελιώνονται πάνω σε ιδεολογίες τους για την ελληνική γλώσσα, αλλά και στις εμπειρίες που έχουν με τη διδασκαλία του μαθήματος. Θέτει λοιπόν σχετικά ερωτήματα σε ημιδομημένες συνεντεύξεις σε οχτώ μαθητές-τριες των Α' και Β' τάξεων Γενικού Λυκείου. Από τα ευρήματα προκύπτει ότι οι απόψεις των μαθητών μοιράζονται όσον αφορά τη χρησιμότητα των αρχαίων, καθώς ακόμα και κάποιοι από αυτούς που εκφράστηκαν αρχικά αρνητικά, στην πορεία ανέφεραν τη χρησιμότητα των αρχαίων για συγκεκριμένους όμως πληθυσμούς μαθητών και μέσα από διαφορετικούς τρόπους διδασκαλίας. Όσοι-ες υποστηρίζουν την υποχρεωτική διδασκαλία κρίνουν ότι προσφέρει γλωσσική και πνευματική καλλιέργεια, καθώς και ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας. Όσον αφορά τις αντιλήψεις τους για την ελληνική γλώσσα, οι μαθητές-τριες υιοθετούν πιο συστηματικά ιδεολογικές πλάνες για την ελληνική γλώσσα απ' ότι για τη χρησιμότητα των αρχαίων ελληνικών. Υποστηρίζουν ειδικότερα ότι η ελληνική διαθέτει ιδιαίτερη αξία έναντι άλλων γλωσσών, ότι έχει υποστεί φθορά ιστορικά, αλλά διακρίνουν περισσότερο τη διαφορά αρχαίας και νέας ελληνικής γλώσσας συγκριτικά με τους εκπαιδευτικούς. Όσον αφορά τις εμπειρίες με τη διδασκαλία των αρχαίων, προκύπτει ότι είναι αρκετά αρνητικές. Το γεγονός ότι οι ιδεολογικές πλάνες για τη γλώσσα είναι πιο συστηματικές απ' ότι για τη χρησιμότητα των αρχαίων ως υποχρεωτικό μάθημα σε συνδυασμό με τις αρνητικές κυρίως εμπειρίες που έχουν από τη διδασκαλία του συγκεκριμένου μαθήματος μας οδηγεί να συμπεράνουμε ότι οι απόψεις των μαθητών-τριων για τα αρχαία επηρεάζονται κατά κύριο λόγο από τις αρνητικές τους εμπειρίες.

Abstract

This paper explores the views of students of Secondary school on the usefulness of teaching the ancient Greek language as a compulsory course for all students. Ideaw and views for the content of the curriculum are always politically charged. Earlier research, especially about the usefulness of the ancients has mainly studied the views of teachers and has highlighted their positive attitudes to the usefulness of the ancients. Researches with students are very limited and have shown that most of them have a negative attitude towards hiss lesson. We assume that the students' views on the lesson of the ancient Greek language are based on their ideologiew for the grrek language, but also on their experiences of the teaching of the lesson. So through the research are raised questions in semi-structured interviews with eight pupils of the first and second grades of High school. The finding show that students' vews are shared about the usefulness of the ancients, as even those that initially expressed negatively about this lesson, they reported the usefulness of the ancients to specific pupil populations and in different ways of teaching. Those who support the compulsory teaching of ancients, believe that they offer linguistic and spiritual cultivation, as well as it strengthens the national identity. As concerned their views for Greek language, students adopt more easily ideological "mistakes" about greek language than about the usefulness of the lesson of ancients. In particular, they claim that the Greek language has a special value over other languages, that it has been historically damaged, but they recognize the difference between ancient and new Greek language. As for their experiences of the teaching of the ancients, they are quite negative. The fact that ideological "mistakes" about the Greek language are more charged with stereotyped ideologies than their views about the usefulnees of ancients as a compulsory lesson, combined with the negative experiences from their teaching, leads us to conclude that the students' views about the lesson of ancients, are influenced by their negative experiences of their teaching.

Εισαγωγή

Σχετικά με τη γλώσσα διαμορφώνονται κοινωνικές ιδεολογίες που έχουν αντίκτυπο μεταξύ άλλων στις εκπαιδευτικές πολιτικές. Η μελέτη της βιβλιογραφίας καταδεικνύει τις ιδεολογίες για τη γλώσσα και τις επιπτώσεις τους στο χώρο της εκπαίδευσης. Όσον αφορά την ελληνική κοινωνία, το σχολείο αποτελεί τον κύριο μηχανισμό διάδοσης και αναπαραγωγής ιδεολογιών. Μέρος των διαφόρων αυτών ιδεολογιών αποτελούν και οι ιδεολογίες που διαμορφώνονται για τη χρησιμότητα ορισμένων μαθημάτων και πιο συγκεκριμένα τη χρησιμότητα ύπαρξής τους στο ωρολόγιο σχολικό πρόγραμμα.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να ερευνηθούν οι απόψεις των μαθητών για το μάθημα των αρχαίων ελληνικών και πιο συγκεκριμένα για τη χρησιμότητα της διδασκαλίας τους. Θα διερευνηθούν περαιτέρω αντιλήψεις τους για την ελληνική γλώσσα που πιθανότατα διαμορφώνουν αντιλήψεις για τη χρησιμότητα της διδασκαλίας της αρχαίας ελληνικής, καθώς επίσης και οι εμπειρίες τους από τη διδασκαλία του συγκεκριμένου μαθήματος που πιθανότατα επηρεάζουν τη στάση τους για τα αρχαία. Η μελέτη βασίζεται σε ποιοτική έρευνα που διεξήχθη από τον Ιούλιο μέχρι το Νοέμβριο του 2017 σε μαθητές Α' και Β' Λυκείου, ηλικίας 15-17 χρόνων. Για την προσέγγιση και την ανάλυση των απόψεων των μαθητών, χρησιμοποιήθηκε το μεθοδολογικό εργαλείο της ημιδομημένης συνέντευξης.

Στο πρώτο μέρος που απαρτίζεται από το Κεφάλαιο 1, παρουσιάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο της έρευνας και τα εμπειρικά ευρήματα από προγενέστερες παρόμοιες έρευνες. Μέσω της βιβλιογραφίας υποστηρίζεται ότι οι απόψεις για το περιεχόμενο των αναλυτικών προγραμμάτων, ειδικότερα του περιεχομένου και της χρησιμότητας ορισμένων μαθημάτων, εξαρτώνται από ιδεολογίες που απορρέουν από την κοινωνία ευρύτερα και συνήθως εξυπηρετούν κοινωνικοπολιτικά συμφέροντα. Το κεφάλαιο αρχίζει συνεπώς με μια αναφορά στην έννοια της ιδεολογίας, στη συνέχεια παρουσιάζει ιδεολογίες που αφορούν τη γλώσσα ειδικότερα και κατόπιν ακόμη ειδικότερα ιδεολογίες για την ελληνική γλώσσα στην ελληνική κοινωνία. Εφόσον κύριο αντικείμενο της εργασίας είναι τα αρχαία ελληνικά, στη συνέχεια παρουσιάζεται η θέση τους στο πρόγραμμα του ελληνικού σχολείου μέσα από μια σύντομη ιστορική αναδρομή που εμπερικλείει και τη θέση τους στο σημερινό σχολικό πρόγραμμα. Σε επόμενη ενότητα παρουσιάζονται αντιλήψεις για τη χρησιμότητα ή όχι των αρχαίων ελληνικών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, όπως έχουν καταγραφεί σε διάφορα άρθρα, γραμμένα από

γλωσσολόγους και φιλόλογους που έχουν πάρει θέση για το συγκεκριμένο θέμα. Το κεφάλαιο προχωρά στην παρουσίαση προγενέστερων ερευνών, οι οποίες μελετούν ειδικότερα τις απόψεις εκπαιδευτικών, αλλά και μαθητών για την ελληνική γλώσσα και το μάθημα των αρχαίων ελληνικών. Κλείνει δε με τον στόχο της έρευνας και τα ερευνητικά ερωτήματα που αφορούν τις απόψεις των μαθητών για τα αρχαία ελληνικά και για την ελληνική γλώσσα περαιτέρω. Στο Κεφάλαιο 2, παρουσιάζεται η διεξαγωγή της έρευνας. Ειδικότερα, παρουσιάζεται η μεθοδολογική προσέγγιση της έρευνας και τα χαρακτηριστικά του δείγματος των μαθητών, το εργαλείο της έρευνας και η διαδικασία της διεξαγωγής της έρευνας.

Τέλος στο δεύτερο μέρος, παρουσιάζεται η ίδια η εμπειρική έρευνα. Στο Κεφάλαιο 3, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας. Στο Κεφάλαιο 4, γίνεται σύνοψη των αποτελεσμάτων και συζήτησή τους με βάση και την προγενέστερη βιβλιογραφία. Τέλος ακολουθούν τα συμπεράσματα της έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει παρουσίαση της βιβλιογραφίας στην οποία στηρίζεται η έρευνα και οι ερευνητικοί της στόχοι. Καθώς στόχος της εργασίας είναι να ερευνηθούν οι απόψεις των μαθητών για τη χρησιμότητα της διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών και η βιβλιογραφία υπαινίσσεται συσχέτιση των απόψεων αυτών με ιδεολογίες για τη γλώσσα γενικότερα και ειδικότερα για την ελληνική στην ελληνική κοινωνία. Εφόσον εστιάζουμε στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών, παρουσιάζεται επίσης η θέση του ιστορικά στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και ακολουθεί παρουσίαση αντιλήψεων υπέρ και κατά της διδασκαλίας τους που εκφράζονται από ειδικούς και μη. Το κεφάλαιο προχωρά με την παρουσίαση προγενέστερων ερευνών που μελετούν ειδικότερα απόψεις εκπαιδευτικών και μαθητών για το μάθημα των αρχαίων ελληνικών. Κλείνει δε με την παρουσίαση του στόχου της έρευνας και των ερευνητικών ερωτημάτων.

1.1 Οι ιδεολογίες για τη γλώσσα και η κοινωνική σημασία τους

Για να κατανοήσουμε το φαινόμενο των ιδεολογιών περί γλώσσας και του ρόλου που διαδραματίζουν είναι χρήσιμο αρχικά να σταθούμε γενικότερα στην έννοια της ιδεολογίας και πως οι ιδεολογίες απορρέουν και αναπαράγονται μέσα από την ίδια την κοινωνία. Οι ιδεολογίες για τη γλώσσα έχουν καθοριστική σημασία για την κοινωνική ζωή, καθώς μέσω αυτών συντηρούνται κοινωνικές πρακτικές που προωθούν την κοινωνική και την πολιτική ανισότητα. Επίσης οι ιδεολογίες αυτές έχουν μεγάλο αντίκτυπο στον εκπαιδευτικό θεσμό ενός κράτους, καθώς η γλωσσική εκπαίδευση αποτελεί έναν από τους πιο βασικούς στόχους του σχολείου (Φραγκουδάκη, 1999).

1.1.1 Η έννοια της ιδεολογίας

Η ιδεολογία αποτελεί ένα πολύπλοκο φαινόμενο με πολλές πτυχές και προεκτάσεις, πολιτικές, πολιτισμικές, ηθικές, παιδαγωγικές κλπ. Σε γενικές γραμμές με τον όρο ιδεολογία, εννοούμε ένα σύνολο ιδεών οι οποίες εκφράζουν μια συγκεκριμένη αντίληψη για την κοινωνία συνολικά και για τη σχέση του ατόμου προς αυτή, ενώ ταυτόχρονα ρυθμίζουν την ανθρώπινη στάση και συμπεριφορά απέναντι στις κοινωνικές σχέσεις (Παυλίδης, 2004). Η ιδεολογία αποτελείται από θεωρία και πράξη, αποτελεί μέρος της καθημερινής ζωής και αποτέλεσμα των συνθηκών στις οποίες ζει και των πρακτικών που εφαρμόζονται από τον καθένα (Apple, 1999). Θεωρείται λοιπόν ότι η ιδεολογία διαμορφώνει το κοινωνικό γίνεσθαι, κάτι που υποδηλώνει τον πολιτικό της χαρακτήρα (Λέκκας, 2011).

Όσον αφορά τη σχέση της ιδεολογίας με το χώρο του σχολείου που αποτελεί και το κύριο θέμα της συγκεκριμένης εργασίας, η κυριαρχία μιας ιδεολογίας προκύπτει από την ιδεολογία της κυρίαρχης τάξης, καθώς και από τον τρόπο υλοποίησής της μέσα από τους μηχανισμούς του κράτους, ένας από τους οποίους είναι και η εκπαίδευση (Πουλαντζάς, 1985). Εξάλλου κάθε λόγος περί εκπαίδευσης και παιδαγωγικής, αποτελεί ιδεολογικό λόγο. Είναι σαφές λοιπόν ότι το σχολείο αποτελεί πλέον τον πιο ισχυρό μηχανισμό διάδοσης της κυρίαρχης ιδεολογίας.

1.1.2 Ρόλος εκπαίδευσης στην αναπαραγωγή ιδεολογιών

Σε αυτό το υποκεφάλαιο, επιχειρείται να καταδειχθεί ο ρόλος του σχολείου στη διάδοση κυρίαρχων ιδεολογιών που εκπέμπονται από την κοινωνία και προς συμφέρον της ίδιας. Το σχολείο αποτελεί όργανο της κοινωνίας μέσω του οποίου μεταδίδονται αξίες και αρχές με στόχο να αναπαραχθούν από τα κύρια υποκείμενα της εκπαίδευσης, τους μαθητές.

Σύμφωνα με τον Bourdieu (1986), το σχολείο πάντα σε όλες τις εποχές και σε όλες τις κοινωνίες, αναπαρήγαγε την ιδεολογία της εκάστοτε κυρίαρχης τάξης και μετέδιδε στις νέες γενιές τις κυρίαρχες αξίες ως μια φυσιολογική κοινωνική κατάσταση. Το σχολείο είναι από τους πιο σημαντικούς θεσμούς αναπαραγωγής μιας επικρατούσας κατάστασης. Παρεμβαίνει σε όλα τα πεδία σκέψης του ανθρώπου, καλλιεργώντας με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο, μέσω της διδασκαλίας τις κυρίαρχες αντιλήψεις. Ο Κάτσικας (1999) αντιλαμβάνεται τον ιδεολογικό ρόλο του σχολείου ως συσσώρευση και διάδοση «σειράς μυθολογημάτων που αφθονούν και

αναπαράγονται κατά κόρον από τη σημερινή ηγεμονεύουσα ιδεολογία» και που αποσκοπούν στη συγκάλυψη των αντιφάσεων της κοινωνικής πραγματικότητας με στόχο τη διατήρηση της κυρίαρχης τάξης.

Επιπλέον το σχολείο είναι ο κύριος μεταδότης της εθνικής ιδεολογίας προς τους μαθητές ενός έθνους. Όπως αναφέρουν οι Φραγκουδάκη και Δραγώνα (1997:15) «Το σχολείο διαμορφώνει και αναπαράγει την εθνική ταυτότητα. Στη διαδικασία αυτή συμβάλλουν οι τελετές, τα σύμβολα, οι εθνικές επέτειοι, οι συμβολικές χρονολογίες». Αυτό συμβαίνει και μέσω κάποιων μαθημάτων, τα οποία φέρουν ένα επιπλέον ιδεολογικό βάρος, όπως για παράδειγμα το μάθημα της γλώσσας. Ισχυρός είναι ο ιδεολογικός ρόλος της επίσημης εθνικής γλώσσας που διδάσκει το σχολείο, η οποία προβάλλεται ως η μόνη ορθή, ενώ οι οποιοιδήποτε άλλοι γλωσσικοί κώδικες (μειονοτικοί-εθνοτικοί, ιδιωματικοί, κοινωνικοταξικοί) απορρίπτονται ως ανεπαρκείς και κατώτεροι πολιτισμικά (Φραγκουδάκη, 1987).

Όσον αφορά την ελληνική κοινωνία, το σχολείο αποτέλεσε από παλιά και εξακολουθεί να αποτελεί τον κύριο μηχανισμό διάδοσης και αναπαραγωγής ιδεολογιών όσον αφορά την ελληνική γλώσσα (Αργυρόπουλος, 2009). Μέσω της διάδοσης ιδεολογιών για τη γλώσσα, προκύπτουν κι οι ιδεολογίες για τη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας στο σχολείο, το οποίο σύμφωνα με την Δενδρινού (2012) είναι κάτι που από το παρελθόν έχει απασχολήσει και εξακολουθεί να απασχολεί τον χώρο της εκπαίδευσης.

Το σχολείο έχει διττό ρόλο: από τη μια είναι ο κυρίαρχος μηχανισμός για την αναπαραγωγή αντιλήψεων και από την άλλη μπορεί να αποτελέσει χώρο αμφισβήτησης και αντίστασης εκ μέρους των μαθητών. Αν και οι μαθητές αποτελούν εύκολα θύματα αναπαραγωγής ιδεολογιών που διαδίδονται στο χώρο του σχολείου, καθώς μάλιστα το εκπαιδευτικό σύστημα προωθεί τη στείρα αποστήθιση και όχι την καλλιέργεια κριτικής σκέψης, ταυτόχρονα θεωρούνται ενεργά υποκείμενα, τα οποία μπορούν να αμφισβητούν μερικά ή συνολικά το σχολείο. Σε αυτή την άποψη κινείται και ο Apple (1986), ο οποίος θεωρεί ότι η εκπαίδευση δεν αναπαράγει απλώς την κυρίαρχη ιδεολογία, αλλά ότι οι μαθητές πολλές φορές καταλαβαίνουν και αποδέχονται μερικά ή απορρίπτουν τόσο το επίσημο όσο και το λανθάνον αναλυτικό πρόγραμμα.

1.1.3 Ιδεολογίες για τη γλώσσα

Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στις ιδεολογίες που αφορούν ειδικότερα τη γλώσσα και αποτελούν σημαντικό ζήτημα για τη συγκεκριμένη έρευνα. Θα τις εξετάσουμε πιο αναλυτικά, όπως και τη σημασία τους για την κοινωνία. Πρόκειται για αντιλήψεις για γλωσσικά φαινόμενα που συναντώνται όχι μόνο στην ελληνική κοινωνία και για την ελληνική γλώσσα, αλλά στις περισσότερες κοινωνίες και για τις περισσότερες γλώσσες. Οι αντιλήψεις αυτές αποκαλούνται στη σχετική κοινωνιογλωσσολογική βιβλιογραφία στάσεις και φαίνεται να αποτελούν ένα σύστημα πεποιθήσεων, αντιλήψεων ή κοινών πρακτικών για τη γλώσσα (Τσιτσιπής, 2005). Οι γλωσσικές ιδεολογίες μπορούν να εξεταστούν μέσα από δύο σκοπιές. Η πρώτη αφορά τις ιδεολογίες των μελών μιας κοινωνίας, οι οποίες αφορούν αποκλειστικά τη γλώσσα. Για παράδειγμα η αντίληψη ότι κάποια γλώσσα δεν είναι ολοκληρωμένη γραμματικά και δεν είναι δυνατό μέσω αυτής να εκφραστούν περίπλοκες ιδέες. Ενώ σύμφωνα με τη δεύτερη αρχή, οι γλωσσικές ιδεολογίες είναι συστήματα μεταγλωσσικά των οποίων το ενδιαφέρον στρέφεται προς τις γλώσσες και αφορούν μη γλωσσικά ζητήματα, όπως για παράδειγμα ιδεολογίες για το έθνος, τη φυλή, την κοινωνική τάξη, το φύλο, την ηλικία (Schieffelin et al., 1999).

Οι ιδεολογίες για τη γλώσσα συναντώνται στις περισσότερες κοινωνίες και για τις περισσότερες γλώσσες και υποτίθεται κατά τη βιβλιογραφία ότι κινητοποιούνται από κοινωνικά και πολιτικά συμφέροντα. Συνήθως οι γλωσσικές ιδεολογίες αλλάζουν κοινωνικοϊστορικά, εφόσον αλλάζουν και οι ανάγκες που τις εξυπηρετούν. Η Κακριδή-Φερράρι (2007) αναφέρει ότι οι ιδεολογίες των ομιλητών για τη γλώσσα δεν αφορούν την ίδια τη γλώσσα, αλλά τους ομιλητές της και ευρύτερα τις κοινωνικές και εθνικές ομάδες στις οποίες αυτοί ανήκουν. Συνεπώς οι στάσεις για τη γλώσσα που χρησιμοποιούνται από διάφορες ομάδες, επηρεάζουν την κοινωνική ζωή των ομάδων αυτών, και έχουν τη δύναμη να ορίσουν την τύχη που θα έχει μια γλώσσα, δηλαδή αν θα επιβιώσει ή αν θα χαθεί.

Οι γλωσσικές ιδεολογίες είναι πιο συγκεκριμένα αντιλήψεις για διάφορα ζητήματα, όπως για παράδειγμα τι είναι γλώσσα και τι σωστή γλώσσα (Woolard, 1998). Το θέμα της προτυποποίησης μιας γλώσσας αποτελεί το κυριότερο ζήτημα, καθώς σύμφωνα με τον Μοσχονά (2005), από αυτό εκκινούν οι περισσότερες ιδεολογίες για τη γλώσσα και ένας βασικός λόγος που η τυποποίηση αποτελεί κύριο ζήτημα των γλωσσικών ιδεολογιών, είναι ότι οι ιδεολογίες

που προκύπτουν συνδέονται με αξίες για τη γλώσσα. Γλωσσικές ιδεολογίες αποτελούν επίσης οι αντιλήψεις για θέματα όπως η διγλωσσία. Όταν το φαινόμενο της διγλωσσίας παρουσιάζεται σε κοινωνίες όπου η κυρίαρχη γλώσσα, η οποία χρησιμοποιείται από το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, έρχεται σε σύγκρουση με τη γλώσσα των μειονοτήτων, η δεύτερη χαρακτηρίζεται ως κατώτερη σε σχέση με την κυρίαρχη γλώσσα και οι ομιλούντες της περιθωριοποιούνται και στιγματίζονται. Έτσι, συνήθως η διγλωσσία θεωρείται ως μειονέκτημα και γίνεται αφορμή κοινωνικού αποκλεισμού, ειδικά όταν ο πολιτισμός με τον οποίο ταυτίζεται το δίγλωσσο άτομο έχουν μικρότερο κύρος από την κοινωνία στην οποία ζει. Ένα άλλο είδος κοινωνικής διγλωσσίας αφορά μια κοινωνία στην οποία έχουν αναπτυχθεί δύο διακριτοί γλωσσικοί κώδικες, από τους οποίους ο ένας θεωρείται ανώτερος και ο άλλος κατώτερος. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Ελλάδας στην οποία αναπτύχθηκαν δύο κώδικες της ελληνικής γλώσσας, η καθαρεύουσα και η δημοτική (Χριστίδης, 1995), γεγονός που προκάλεσε αφορμή για κοινωνικές και πολιτικές διαμάχες.

Στη βάση της κύριας ιδεολογίας της προτυποποίησης μιας γλώσσας, γεννώνται και άλλες αντιλήψεις για φθορά και αλλοίωσή της (Μοσχονάς, 2005). Επικρατούν αντιλήψεις ότι γλώσσες που έρχονται σε επαφή με άλλες γλώσσες και δανείζονται στοιχεία από αυτές τις γλώσσες αλλάζουν, αλλοιώνονται και φθείρονται. Αυτή η αντίληψη, συνοδεύεται συνήθως από την αντίληψη ότι μια γλώσσα δεν χρησιμοποιείται σωστά από τους ομιλητές της, όταν παρεκκλίνει από την πρότυπη γλώσσα, καθώς από την αντίληψη αυτή απορρέει και η άποψη ότι μια γλώσσα δεν αλλάζει και οποιαδήποτε αλλαγή της αποτελεί φθορά. Οι ιδεολογίες για μια γλώσσα κάποιες φορές μπορεί να είναι αντιφατικές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ελληνική γλώσσα, η οποία θεωρείται ότι είναι η πλουσιότερη γλώσσα στον κόσμο, αλλά ταυτόχρονα αρκετοί είναι αυτοί που ασπάζονται την αντίληψη ότι υστερεί σε σχέση με την προγενέστερη μορφή της, την αρχαία ελληνική. *«Ιδεολογίες τέτοιου τύπου, οι οποίες δεν τεκμηριώνονται επιστημονικά, αποκαλούνται γλωσσικοί μύθοι και αποτελούν τους βασικότερους λόγους για τους οποίους γίνονται ανά καιρούς πλήθος συζητήσεων γύρω από τη γλώσσα»* (Χάρης, 2001). Γύρω από αυτούς τους μύθους «χτίζονται» απόψεις περί λεξιπενίας, μη σωστής χρήσης μιας γλώσσας, κινδυνολογίας της, φθοράς της λόγω δανεισμού από ξένες γλώσσες. Οι ιδεολογίες τέτοιου τύπου για τη γλώσσα, καθορίζουν τους κανόνες γραφής, το περιεχόμενο των λεξικών και προσδίδουν το χαρακτηριστικό της γλωσσικής ανεπάρκειας σε κοινωνικές ομάδες ανθρώπων (π.χ. νέοι και λεξιπενία).

Επομένως διαπιστώνουμε ότι η γλώσσα είναι πολλά περισσότερα από ένα απλό όργανο επικοινωνίας και για το λόγο αυτό το ποια γλώσσα θα επικρατήσει σε μια κοινωνία και το ποια θα αποτελέσει την επίσημη γλώσσα του κράτους και ευρύτερα και της εκπαίδευσης έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις και έχει αποτελέσει αντικείμενο έντονης διαμάχης σε διάφορες κοινωνίες.

1.1.4 Ιδεολογίες για την ελληνική γλώσσα στην ελληνική κοινωνία

Όσον αφορά την περίπτωση της Ελλάδας, το θέμα της γλώσσας πήρε ειδικότερα τεράστιες διαστάσεις και για αιώνες δίχασε τους Έλληνες, δημιουργώντας «γλωσσικό εμφύλιο» (Μπαμπινιώτης 2011, 38). Ο Mackridge (2013), αναφέρει ότι η γλωσσική διαμάχη για το αν θα επικρατήσει η καθαρεύουσα ή η δημοτική, αποτελεί αποτέλεσμα της υπερβολικής προσκόλλησης στο παρελθόν. Εντός της Ελλάδας επικρατούσε γλωσσική διμορφία ήδη από τον 1^ο π.Χ αιώνα με την αρχαία αττική διάλεκτο και την κοινή ελληνιστική και πολύ αργότερα την καθαρεύουσα και ποικίλες μορφές της καθομιλουμένης, με την καθαρεύουσα να έχει τις ρίζες της στην αρχαία ελληνική. Αργότερα κατά τα χρόνια της μεταπολίτευσης, συχνά έρχονται σε σύγκρουση η καθαρεύουσα με τη δημοτική για το ποια θα επικρατήσει στο χώρο της εκπαίδευσης και της διοίκησης. Τελικά το γλωσσικό ζήτημα παίρνει τέλος το 1976, όταν πλέον καθιερώνεται ως επίσημη γλώσσα του κράτους, μεταξύ άλλων της εκπαίδευσης, η δημοτική (Μπαμπινιώτης, 2011). Τα χρόνια μετά τη μεταπολίτευση ανθούν όπως πάντα ιδεολογίες για την ελληνική γλώσσα, οι οποίες κατά τον Χριστίδη (1999) δεν έχουν κάποια γλωσσολογική επιστημονική υπόσταση. Μάλιστα η περίοδος κατά την οποία εμφανίζονται αυτές οι ιδεολογίες, φανερώνει και τον πολιτικό και κοινωνικό τους χαρακτήρα. Στη συνέχεια γίνεται μια κριτική σύνοψη των ιδεολογιών αυτών.

Μέσα από τη μελέτη διαφόρων κειμένων φαίνεται ότι μέρος των ιδεολογιών για την ελληνική γλώσσα είναι η εξιδανίκευσή της. Συνοπτικά η ελληνική γλώσσα θεωρείται ότι διαθέτει μεγαλύτερη αξία συγκριτικά με άλλες γλώσσες. Πιο συγκεκριμένα, εμφανίζεται άλλοτε ως η πλουσιότερη γλώσσα στον κόσμο, επίσης η αρχαιότερη, η πιο ευέλικτη, η πιο ωραία. Επίσης, εμφανίζεται ως ενιαία και αναλλοίωτη ανά τους αιώνες παρά τις αναπόφευκτες διαφοροποιήσεις όλων των γλωσσών. Οι απόψεις αυτές στηρίζονται σε διάφορα επιχειρήματα που παρατίθενται πιο αναλυτικά στη συνέχεια. Καταρχάς διατυπώνεται η άποψη ότι η ελληνική είναι η

αρχαιότερη γλώσσα και αυτό στηρίζεται στο επιχείρημα ότι είναι η μοναδική ευρωπαϊκή γλώσσα που επιβιώνει εδώ και 4.000 χρόνια. Αυτό θεωρείται επιπλέον ότι την καθιστά ιδιαίτερα πλούσια λεξιλογικά και αξιοποιείται για να εξηγήσει το γεγονός ότι έχει δώσει πολλά δάνεια στις υπόλοιπες γλώσσες σύμφωνα με τον Adrados (2015). Ο ίδιος στηρίζει το επιχείρημά του περί πλούτου της ελληνικής στο γεγονός ότι είναι η μοναδική γλώσσα, η οποία διαθέτει λέξεις για έννοιες που δεν αποδίδονται σε άλλες γλώσσες,

Κάποιες αντιλήψεις για την ανωτερότητα της ελληνικής καταγράφονται και σε κείμενο του Μπαμπινιώτη (1994), όπως το ότι αποτέλεσε τη γλώσσα της Καινής Διαθήκης και αναγνωρίστηκε διεθνώς για τον οικουμενικό της χαρακτήρα. Επιπλέον, επιχειρηματολογείται η ανωτερότητα της ελληνικής στη βάση του γεγονότος ότι γράφτηκαν σε αυτήν σπουδαία σε περιεχόμενο κείμενα, δηλαδή κείμενα της αρχαιότητας όπως τα πρώτα κείμενα μαθηματικών, φυσικής, αστρονομίας, ιατρικής, ιστορίας, τα πρώτα θεατρικά έργα καθώς και η πρώτη εγκυκλοπαίδεια. Ένα άλλο χαρακτηριστικό που αποδίδεται στην ελληνική γλώσσα είναι η μουσικότητά της. Αρκετοί μουσικοί εκθειάζουν την αρχαία ελληνική γλώσσα για τον εύηχο χαρακτήρα της, ισχυριζόμενοι ότι αν δεν υπήρχαν τα συγγράμματα των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων δεν θα υπήρχε ανάλογη εξέλιξη της μουσικής (Μπαμπινιώτης, 1999). Όπως αναφέρεται σε άρθρο του Μαρκαντωνάτου (10/11/2013), στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής γλώσσας, προσάπτεται και η μαθηματική της δομή που την χαρακτηρίζει και ως γλώσσα της πληροφορικής, σύμφωνα με τον ιδρυτή της Microsoft, Bill Gates.

Επιπλέον σε άρθρο του Μαρκαντωνάτου (10/11/2013), αναφέρεται ότι η ελληνική γλώσσα παρά την εξελιγή της στο πέρασμα των χρόνων, είναι από τις ελάχιστες γλώσσες του κόσμου που διατηρήθηκε ενιαία και αδιάσπαστη. Ο ενιαίος χαρακτήρας της συνεπάγεται τη συνέχεια του λεξιλογίου της, τη διαχρονική ομοιομορφία της γραφής και τη δομική συνοχή της. Παρόλο που έχει δεχτεί μεταβολές σαν γλώσσα στο πέρασμα των χρόνων όσον αφορά την προφορά της, τη δομή της και το λεξιλόγιό της, δεν έχει αλλοιωθεί τόσο πολύ ώστε να μην θυμίζει την προγενέστερη μορφή της. Από αυτή την αντίληψη περί ενιαίου χαρακτήρα της ελληνικής γλώσσας, προκύπτει και το επιχείρημα ότι για να είναι κάποιος επαρκής χρήστης της νέας ελληνικής γλώσσας πρέπει να γνωρίζει και την αρχαία ελληνική, άποψη που εκφράζεται από τον Παπανούτσο, σε άρθρο του Δάμου (9/11/2012).

Παρόλο που η ελληνική γλώσσα εξιδανικεύεται έναντι των άλλων γλωσσών, επικρατεί παράλληλα η αντιφατική αντίληψη ότι η νέα ελληνική υστερεί έναντι της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, κάτι που έρχεται και σε αντίφαση με την άποψη περί ενιαίου χαρακτήρα της. Από την πλευρά του ο Mackridge (2013), αναφέρει ότι η ελληνική γλώσσα σήμερα είναι υγιέστατη, ευέλικτη και πλούσια και μπορεί πλήρως να καλύψει τις επικοινωνιακές ανάγκες, χωρίς να υστερεί σε κάτι έναντι των προγενέστερων μορφών της. Συχνά όμως γίνεται λόγος από αρκετούς για φθορά και αλλοίωση της ελληνικής γλώσσας σήμερα. Όσοι υποστηρίζουν την άποψη αυτή μιλούν ταυτόχρονα για κακή χρήση της γλώσσα εκ μέρους των ομιλητών της, την οποία ο καθένας αιτιολογεί για διάφορους λόγους. Καταρχήν γίνεται λόγος για γλωσσική εισβολή που φθείρει, ρυπαίνει και αφελληνίζει τη γλώσσα. Επίσης η αντίληψη ότι οι ομιλητές σήμερα κακομεταχειρίζονται τη γλώσσα λόγω του ότι χρησιμοποιούν ένα πολύ μικρό μέρος του λεξιλογίου της, συγκριτικά με το μέγεθος του λεξιλογίου που διαθέτει η ελληνική, έρχεται να προστεθεί στις αντιλήψεις για κακή χρήση και φθορά της ελληνικής γλώσσας. Αυτοί που κατηγορούνται κυρίως για κακή χρήση της γλώσσας είναι οι νέοι. Κατηγορούνται ότι στην καθημερινή τους επικοινωνία χρησιμοποιούν ένα αρκετά περιορισμένο λεξιλόγιο, που περιορίζεται στις 150 λέξεις, ενώ αλόγιστα εμπλουτίζεται από δάνειες λέξεις, κυρίως από την αγγλική. Παραμορφώνουν τη δομή της ελληνικής γλώσσας, αλλάζοντας τη σύνταξη ή τη διάθεση των ρημάτων και τις σημασίες των λέξεων, κάτι που αναφέρει και ο Μπαμπινιώτης (1994). Ο ίδιος επίσης σε άρθρο του (12/06/2011), αναφέρει ότι η αυξανόμενη χρήση των greeklish αποτελεί κίνδυνο για την ελληνική γλώσσα, καθώς οδηγεί σε «αποξένωση» των Ελλήνων από την εικόνα των ελληνικών λέξεων.

Από όλες αυτές τις αντιλήψεις περί ανωτερότητας και μοναδικότητας της ελληνικής γλώσσας, καθώς και περί φθοράς και αλλοίωσης της νέας ελληνικής σήμερα, απορρέουν και οι απόψεις περί χρησιμότητας του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών, τις οποίες θα δούμε αναλυτικά στην επόμενη ενότητα. Ο Χριστίδης (2013) βέβαια ισχυρίζεται ότι το επιχείρημα περί ανωτερότητας και μοναδικότητας της ελληνικής γλώσσας είναι αυθαίρετο και ασύστατο, καθώς δεν υπάρχουν ανώτερες και κατώτερες γλώσσες. Το ίδιο ισχύει και για τους λαούς που τις χρησιμοποιούν, δεν υπάρχουν καλύτεροι ή χειρότεροι και οφείλουμε να τους σεβόμαστε όλους το ίδιο, το ίδιο και τις γλώσσες τους.

1.2 Τα αρχαία στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του ελληνικού σχολείου. Ιστορική εξέλιξη

Θεωρήθηκε απαραίτητο να αφιερωθεί μια ενότητα στη θέση του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και να γίνει μια σύντομη παρουσίαση της ιστορικής του εξέλιξης, εφόσον αποτελεί κύριο αντικείμενο της εργασίας. Σύμφωνα με τον Βαρμάζη (2007), τα αρχαία ελληνικά είναι το μάθημα με τη μεγαλύτερη ιστορία και παράδοση στο σχολικό πρόγραμμα, καθώς αποτέλεσαν μορφωτικό αγαθό όλων των Α.Π. όχι μόνο των σχολείων του ελληνικού κράτους, αλλά και εκείνων που λειτούργησαν κατά τη διάρκεια της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Έπειτα το μάθημα των αρχαίων ελληνικών βρίσκεται σε πρωταρχική θέση από τις απαρχές της σύστασης του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος.

Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη (2011) ήδη από την ίδρυση του νέου ελληνικού κράτους ένα από τα κυριότερα προβλήματα ήταν η επιλογή της κατάλληλης γλωσσικής μορφής ως επίσημης γλώσσας του έθνους. Μεταξύ των τριών γλωσσικών μορφών του αρχαϊσμού, του καθαρευουσιανισμού και του δημοτικισμού, αρχικά η πολιτεία έδειξε μια ιδιαίτερη προτίμηση στον αρχαϊσμό, κυρίως για λόγους δημιουργίας εθνικής συνείδησης. Αργότερα προς τα τέλη περίπου του 19^{ου} αιώνα, ορίζεται ως επίσημη γλώσσα του σχολείου η καθαρεύουσα, μια τεχνητή γλώσσα αρκετά κοντά στην αρχαία. Οπότε από το 1836 ως το 1931 το εκπαιδευτικό σύστημα έχει κυρίως «αρχαιογνωστικό προσανατολισμό» (Βαρμάζης, 1992) και δίνεται έμφαση στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών από το πρωτότυπο, παραμερίζοντας τη διδασκαλία της νέας ελληνικής. Οι όροι «αρχαία ελληνικά» και «νέα ελληνικά» εμφανίζονται για πρώτη φορά το 1897, καθώς μέχρι τότε χρησιμοποιούνταν ο όρος «ελληνικά» για να δηλώσει αποκλειστικά τα αρχαία (Βαρμάζης, 1992). Ο αρχαϊστικός προσανατολισμός της ελληνικής εκπαίδευσης αμφισβητήθηκε από τον δημοτικισμό στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και πήρε τη μορφή κινήματος.

Αργότερα κατά τον 20^ο αιώνα «το γλωσσικό παίρνει το χαρακτήρα πολιτικού-κοινωνικού-ιδεολογικού καθαρώς ζητήματος» (Μπαμπινιώτης, 2011: 34), καθώς η απόφαση για τη γλώσσα διδασκαλίας του σχολείου βασίζεται σε πολιτικοκοινωνικές αντιλήψεις. Παρατηρείται την περίοδο αυτή ότι η γλώσσα του σχολείου ορίζεται βάσει των αντιλήψεων της επικρατούσας κάθε φορά κυβέρνησης. Σε περιόδους που κυβερνούν φιλελεύθερες κυβερνήσεις επικρατεί η δημοτική ενώ όταν ανεβαίνουν στην κυβέρνηση συντηρητικές κυβερνήσεις, επικρατεί η

καθαρεύουσα. Όπως αναφέρει ο Μπαμπινιώτης (2011), τα χρόνια που ακολουθούν, οι αλλαγές στις κυβερνήσεις είναι πολύ συχνές με αποτέλεσμα εξίσου συχνές να είναι και οι εναλλαγές στη γλώσσα από καθαρεύουσα σε δημοτική και το αντίθετο. Σε γενικές γραμμές μέχρι το 1964 στο εξαετές τότε Γυμνάσιο, η γλωσσική εκπαίδευση συνοψιζόταν στη διδασκαλία της καθαρεύουσας και της αρχαίας ελληνικής, ενώ η δημοτική διδασκόταν μόνο δύο ώρες την εβδομάδα. Επίσης η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών επικεντρωνόταν στους γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες. Συχνά μάλιστα αφιερώνονταν ώρες διδασκαλίας από τα νέα ελληνικά για τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών (Σπυρόπουλος, 1992). Όπως αναφέρει ο Τσουκαλάς (1977: 557) μέχρι το 1964 «τα αρχαία ελληνικά διδάχθηκαν ως υποκατάστατο της ζωντανής γλώσσας και έτσι περιθωριοποιήθηκε το μάθημα των Νεοελληνικών Αναγνωσμάτων».

Η πρώτη σημαντική αλλαγή στη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών έγινε με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1964, όταν επανέρχεται η δημοτική μετά από 22 χρόνια με τη φιλελεύθερη κυβέρνηση του Παπανδρέου (Μπαμπινιώτης, 2011). Η μεταρρύθμιση αυτή προέβλεπε τη διδασκαλία της δημοτικής σε όλες τις βαθμίδες (δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο), ενώ η διδασκαλία της καθαρεύουσας παρέμεινε στις δύο τελευταίες τάξεις του δημοτικού, στο γυμνάσιο και στο λύκειο (Σπυρόπουλος, 1992). Η μεταρρύθμιση αυτή όμως δεν είχε μεγάλη διάρκεια, καθώς το δικτατορικό καθεστώς που ακολούθησε (1967-1974) επανέφερε την καθαρεύουσα σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Μέχρι την επόμενη μεταρρύθμιση το 1976, όταν πλέον καθιερώθηκε η δημοτική ως επίσημη γλώσσα της εκπαίδευσης, η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών καταλάμβανε μεγάλο μέρος του σχολικού προγράμματος.

Το 1976 δίνεται ένα τέλος στη γλωσσική αυτή διαμάχη, με το τέλος του γλωσσικού ζητήματος, το οποίο σύμφωνα με την Φραγκουδάκη (1999) απασχόλησε το ελληνικό έθνος για ενάμιση περίπου αιώνα, επηρεάζοντας την πνευματική καλλιέργεια και την ανάπτυξη παιδείας του ελληνικού λαού. Την περίοδο αυτή, η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών καταργείται, επανέρχεται η δημοτική στο χώρο της εκπαίδευσης και εκτός αυτού, καθιερώνεται και ως επίσημη γλώσσα του κράτους. (Μπαμπινιώτης, 2011). Λίγα χρόνια αργότερα, το 1982 καθιερώνεται και το μονοτονικό σύστημα. Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη (2011), με την απόφαση του 1976 να καθιερωθεί ως επίσημη γλώσσα του κράτους και της εκπαίδευσης η δημοτική, λύθηκε ένα μεγάλο ζήτημα, παρόλα αυτά όμως ακολούθησαν άλλα προβλήματα. Την πρώτη δεκαετία καθιέρωσης της δημοτικής, παρουσιάστηκαν αρκετά προβλήματα και

ελλείψεις, όπως η έλλειψη μιας σύγχρονης γραμματικής, ενός σύγχρονου συντακτικού, ενός σύγχρονου λεξικού, καθώς επίσης και η έλλειψη κατάλληλων διδακτικών βιβλίων και κατάλληλα προετοιμασμένων εκπαιδευτικών. Τις επόμενες δεκαετίες που ακολουθούν, οι μύθοι περί ανεπάρκειας της δημοτικής παύουν να υφίστανται. Προς τα τέλη του 20^{ου} αιώνα προκύπτει το πρόβλημα της ποιότητας της γλώσσας, το οποίο κάνει επιτακτική την ανάγκη διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών στο σχολείο, ως αντίδοτο της κινδυνολογίας που διατρέχει σύμφωνα με κάποιους, η ελληνική γλώσσα σήμερα. Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη (2011), η δημοτική είναι άρτια και επαρκής γλώσσα και όσον αφορά το θέμα της ποιότητας που προκύπτει, αυτό μπορεί να λυθεί μέσω καλύτερης διδασκαλίας της στο σχολείο, της γλωσσικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών στα πανεπιστήμια, της εξοικείωσης των μαθητών με προγενέστερες μορφές της ελληνικής γλώσσας, καθώς και της επαφής τους με πρότυπα κείμενα και της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κόσμου για τη γλώσσα.

Οι συζητήσεις αυτές την περίοδο αυτή περί κακής ποιότητας της ελληνικής γλώσσας και κακής χρήσης της είχαν σαν αποτέλεσμα την επαναφορά των αρχαίων ελληνικών στο Γυμνάσιο το 1986. Τα χρόνια που ακολούθησαν από το 1988 και μετά το θέμα της επαναφοράς των αρχαίων ελληνικών στην εκπαίδευση αντιμετωπίστηκε θετικά, ώσπου τελικά το 1991 επανήλθε το μάθημα των αρχαίων ελληνικών στο Γυμνάσιο με το όνομα *Ελληνική γλώσσα. Κείμενα αρχαία, βυζαντινά και λόγια* και στη συνέχεια πήρε τον τίτλο *Αρχαία ελληνική γλώσσα*, ο οποίος διατηρείται μέχρι και σήμερα (Μπαμπινιώτης, 2011). Ο ίδιος (2011) αναφέρει ότι το γεγονός αυτό βασίστηκε στην αντίληψη κάποιων ότι η κακή χρήση της νέας ελληνικής από τους νέους οφειλόταν στην κατάργηση της διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών από το πρωτότυπο στο Γυμνάσιο. Άλλοι πάλι είχαν υιοθετήσει την αντίληψη ότι η γλωσσική ανεπάρκεια των μαθητών οφειλόταν στην κακή λειτουργία της διδασκαλίας της νέας ελληνικής γλώσσας. Ο Κριαράς για παράδειγμα (2010), αποδίδει την ανεπάρκεια της νέας ελληνικής στον τρόπο που διδάσκεται. Θεωρεί ότι η νέα ελληνική προέρχεται από την αρχαία ελληνική γλώσσα, αλλά καθεμία έχει δική της μορφή όσον αφορά τη γραμματική, το συντακτικό και το λεξιλόγιο και ότι η παράλληλη διδασκαλία της αρχαίας και της νέας ελληνικής γλώσσας θα προκαλούσε σύγχυση στους μαθητές.

Η θέση του συγκεκριμένου μαθήματος στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο, σύμφωνα με τον Πόλκα (2001) έγκειται ιδεολογικά όχι μόνο στην ανωτερότητα της αρχαίας ελληνικής γλώσσας

έναντι της νέας ελληνικής και των υπόλοιπων ευρωπαϊκών γλωσσών, αλλά και στην ανωτερότητα του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού. Η Ιωαννίδου-Κουτσελίνη (1997) με τη σειρά της αναφέρει ότι παράλληλα με τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών επιδιώκεται εκτός από τη καλλιέργεια της εκφραστικής ικανότητας των μαθητών στη νέα ελληνική και η μελέτη και εκτίμηση των αξιών του αρχαιοελληνικού πολιτισμού.

Κάνοντας μια επισκόπηση της πορείας του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, γίνεται εμφανές ότι πρόκειται για ένα μάθημα με κυρίαρχη θέση στα Αναλυτικά Προγράμματα, τόσο της στοιχειώδους, όσο και της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. (Πόλκας, 2001). Η θέση του συγκεκριμένου μαθήματος στο ωρολόγιο σχολικό πρόγραμμα το αποδεικνύει αυτό, καθώς για έναν περίπου αιώνα οι ώρες διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών στα προγράμματα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καλύπτουν περίπου το 40% του εβδομαδιαίου χρόνου (Βαρμάζης, 2007). Άλλωστε κατά τον Σπανό (2004), το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών, κατά το μεγαλύτερο μέρος της ιστορικής του πορείας στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα «απέβη το απόλυτο κριτήριο της μόρφωσης».

1.3 Η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών στην Ελλάδα σήμερα

Στην παρούσα ενότητα γίνεται αναφορά στη θέση του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση σήμερα. Συγκεκριμένα θα αναφερθούν ο σκοπός και οι στόχοι διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών, όπως αυτοί παρουσιάζονται μέσα από επίσημα έγγραφα, το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΑΠΣ) και το Διαθεματικό Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών (ΔΕΠΠΣ).

Σύμφωνα με το ΔΕΠΠΣ, το πνεύμα της εποχής που διανύουμε και οι σύγχρονες ανάγκες ευνοούν τη γενική εκπαίδευση και όχι την εξειδίκευση. Το σχολείο θα πρέπει να εξασφαλίζει ολόπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξη του ανθρώπου. Με βάση αυτόν τον προσανατολισμό, το μάθημα της αρχαίας ελληνικής γλώσσας έχει ιδιαίτερη θέση στο εκπαιδευτικό σύστημα, εφόσον ο κύριος σκοπός του είναι ανθρωπογνωστικός και αρχαιογνωστικός. Ο μορφωτικός-ανθρωπιστικός σκοπός του μαθήματος επιδιώκεται με τη βαθύτερη κατανόηση και ερμηνεία των κειμένων, μέσω της παράλληλης μελέτης της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Τα αρχαία ελληνικά

κείμενα, πέρα από την ανθρωπιστική παιδεία, συμβάλλουν στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και τη δημιουργία ελεύθερης και υπεύθυνης προσωπικότητας. Κεντρικός άξονας του μαθήματος είναι ο άνθρωπος. Μέσω της μελέτης και της κατανόησης της συμπεριφοράς, της δράσης και του αγώνα του ανθρώπου της ελληνικής αρχαιότητας, ο μαθητής προβλέπεται να γνωρίσει τον κόσμο και τη ζωή, να αναζητήσει την αλήθεια και τη γνώση σε όλους τους τομείς του επιστητού και, έτσι, να θεμελιώσει την επιστήμη και την τέχνη και στη συνέχεια τον πολιτισμό. Η ιδιοτυπία του μαθήματος όμως, έγκειται στο ότι μελετά την ανθρώπινη δραστηριότητα, διερευνά και ερμηνεύει την πνευματική δημιουργία των αρχαίων Ελλήνων μέσα από τα έργα της τέχνης του λόγου, τα οποία προσεγγίζει είτε από το πρωτότυπο, στο βαθμό που η γνώση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας το επιτρέπει, είτε από μετάφραση. Με τη διδασκαλία κειμένων της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας επιδιώκεται οι μαθητές: Να γνωρίσουν την πνευματική δημιουργία των αρχαίων Ελλήνων, με την οποία συνδέεται άρρηκτα ο νεοελληνικός πολιτισμός και η οποία αποτέλεσε τη βάση για τη διαμόρφωση του ελληνορωμαϊκού και του δυτικοευρωπαϊκού πολιτισμού, γεγονός που επιβάλλει τη μελέτη της, όχι όμως και τη μυθοποίησή της, να επικοινωνήσουν με περισσότερα κείμενα που προβάλλουν τη σπουδαιότητα του αρχαίου κόσμου, αντιπροσωπεύουν σημαντικές στιγμές της αρχαίας πολιτισμικής δραστηριότητας και περιλαμβάνουν τα κύρια σημεία για τη δημιουργία μιας εικόνας αυτού του κόσμου κατά το δυνατόν σφαιρικής, ρεαλιστικής και ενδιαφέρουσας, στο βαθμό που θα συνδέεται και με τη σύγχρονη ζωή και θα συμβαδίζει με τις ανάγκες του σημερινού νέου ανθρώπου, να ανακαλύψουν και να εκτιμήσουν τη λογοτεχνική αξία των έργων των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων κατά τη διδασκαλία τόσο από το πρωτότυπο, όσο και από μετάφραση, στο βαθμό που αυτή, διασώζει τους εκφραστικούς τρόπους του αρχαίου κειμένου και με τη σειρά της αποτελεί ένα νέο λογοτεχνικό κείμενο.

(http://ebooks.edu.gr/info/cps/5deppsaps_ArxaionEllinikon.pdf)

1.3.1 Σκοπός και στόχοι διδασκαλίας αρχαίων ελληνικών στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Σύμφωνα με το ΑΠΣ (Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών για την αρχαία ελληνική γλώσσα και γραμματεία) (2016), βασικός σκοπός του μαθήματος της αρχαίας ελληνικής γλώσσας είναι

«να συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών και στη διαμόρφωση σκεπτόμενων, καλλιεργημένων και δημιουργικών ατόμων». Το μάθημα των αρχαίων ελληνικών από το πρωτότυπο για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου περιλαμβάνει τρεις ώρες εβδομαδιαίας διδασκαλίας. Από το σχολικό έτος 2016-17, μειώθηκε μία ώρα από το ωρολόγιο πρόγραμμα. Όπως προαναφέρθηκε, ο κύριος σκοπός του μαθήματος είναι μορφωτικός-ανθρωπιστικός. Οι γενικοί και ειδικοί στόχοι του μαθήματος είναι οι εξής:

- Η εξοικείωση των μαθητών με τον αρχαίο ελληνικό λόγο μέσω της συνολικής και πολυεπίπεδης προσέγγισής του (γλωσσική: γραμματική-σύνταξη, λεξιλογική, κατανόηση κειμένου)

Η γνώση των βασικών στοιχείων της αρχαίας ελληνικής γλώσσας στη γραμματική και τη σύνταξη και η ικανότητα διάκρισης διαφορών με τη νέα ελληνική

- Η εξοικείωση με κείμενα της αρχαίας ελληνικής, κυρίως της αττικής διαλέκτου και η κατανόησή τους
- Η καλλιέργεια ενδιαφέροντος για τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό μέσω της μελέτης ποικίλων κειμένων του αρχαίου ελληνικού κόσμου (εθνικά, πολιτικά, κοινωνικά θρησκευτικά, φιλοσοφικά, πολιτικά κ.α.)
- Η αντίληψη της διαχρονικής διάστασης της ελληνικής γλώσσας και του ρόλου της ως φορέα και δημιουργού ιδεών και αξιών του ελληνικού πολιτισμού
- Η άσκηση στην κατανόηση και μετάφραση εκτενέστερων αποσπασμάτων συνεχούς κειμένου

Τα σχολικά εγχειρίδια των αρχαίων ελληνικών (Μπεζαντάκος κ.ά. 2015, Παπαθωμάς κ.ά. 2015, Μπεζαντάκος κ.ά. 2015) χωρίζονται σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος περιλαμβάνονται κείμενα της αττικής κυρίως πεζογραφίας, αλλά και της ρωμαϊκής και της πρώιμης βυζαντινής περιόδου που προορίζονται μόνο για κατανόηση και νοηματική απόδοση. Στο δεύτερο μέρος, περιλαμβάνονται λεξιλογικά και ετυμολογικά φαινόμενα που με ασκήσεις παραγωγής και σύνθεσης επιδιώκεται η παρακολούθηση της εξελικτικής πορείας της γλώσσας από την αρχαιότητα έως σήμερα. Η τρίτη ενότητα περιέχει γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα,

καθώς είναι απαραίτητη η ολοκλήρωση της διδασκαλίας τους στο Γυμνάσιο. Όσον αφορά στην αξιολόγηση του μαθήματος, η γραμματική και το συντακτικό στην Α' τάξη καλύπτουν τις επτά μονάδες, στη Β' Τάξη τις δέκα μονάδες και στη Γ' Τάξη τις οκτώ, δηλαδή το μεγαλύτερο ποσοστό της συνολικής βαθμολογίας. Από τα τρία μέρη, το πιο ελκυστικό για τους/τις μαθητές/-τριες είναι το δεύτερο, στο οποίο όμως δεν δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στο πλαίσιο της διδασκαλίας, και έτσι δεν επιτυγχάνεται η γλωσσική επίγνωση (Αργυροπούλου, 2003).

Η διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας στο Λύκειο διαφοροποιείται από την αντίστοιχη στο Γυμνάσιο, καθώς διδάσκονται παράλληλα η αρχαία ελληνική γλώσσα με την αρχαία ελληνική γραμματεία (ιστορικά, ρητορικά, ποιητικά, φιλοσοφικά) αυτοτελή κείμενα, με μικρά αποσπάσματα μεταφρασμένα.

Σύμφωνα με το ΑΠΣ (Ενιαίο Πρόγραμμα Σπουδών για την Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία, 1998), με τις «Οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στο Γενικό Λύκειο και με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για το Λύκειο (2016), βασικοί σκοποί του μαθήματος είναι:

- η επίτευξη του μορφωτικού – ανθρωπιστικού χαρακτήρα του μαθήματος
- η διεύρυνση της γνώσης της αρχαίας ελληνικής με τη μελέτη συνθετότερων γραμματικών και συντακτικών φαινομένων και ειδικότερων γλωσσικών σχηματισμών
- η ανακάλυψη και η εκτίμηση των αρετών της αρχαίας ελληνικής ως φορέα του πνεύματος και της σκέψης των αρχαίων Ελλήνων.

Η αρχαία ελληνική γλώσσα διδάσκεται 2 ώρες στην Α' τάξη του Λυκείου, ενώ η αρχαία ελληνική γραμματεία 3 ώρες, κατά τη διδασκαλία της οποίας εξετάζονται παράλληλα τα λεξιλογικά, τα γραμματικά και τα συντακτικά φαινόμενα. Στη θεωρητική κατεύθυνση της Β' και Γ' τάξης Λυκείου διατίθενται 2 ώρες για το αδίδακτο κείμενο που εστιάζουν στη γραμματική, στο συντακτικό και στη μετάφραση. Όσον αφορά στην αξιολόγηση, η κατανομή των μονάδων έχει ως εξής: με 30 μονάδες βαθμολογείται η μετάφραση, με 20 μονάδες η γραμματική και το συντακτικό, αντίστοιχα, και με 10 μονάδες τα λεξιλογικά, δηλαδή, εξήντα μονάδες από τη συνολική βαθμολογία (100). Αλλά και στις κατευθύνσεις, η μετάφραση του διδαγμένου κειμένου βαθμολογείται με 10 μονάδες, του αδίδακτου με 20, η γραμματική, το συντακτικό και

τα λεξιλογικά από 10 μονάδες το καθένα, συνολικά 60/100 μονάδες. Διαπιστώνεται ότι δίνεται βαρύτητα στην αρχαιογλωσσία.

1.3.2 Η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών στην πράξη

Εκτός από τους σκοπούς του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών που αναφέρονται στα επίσημα κείμενα υπάρχουν και οι αδήλωτοι ή άγραφοι, οι οποίοι διαμορφώνουν την καθημερινή σχολική πρακτική. Για παράδειγμα, ενώ υπάρχουν αξιόλογα έργα στο πρόγραμμα σπουδών του Λυκείου με μορφωτική αξία, οι μαθητές και μαζί τους και οι καθηγητές δεν μπορούν να τα απολαύσουν, καθώς αναζητούν παρά μόνο σ' αυτά προτεινόμενα θέματα εξετάσεων. Με αυτόν τον τρόπο το μάθημα των αρχαίων ελληνικών αποκτάει περισσότερο εξετασιοκεντρικό χαρακτήρα. (Βαρμάζης, 1999) και απωθεί τους μαθητές. Έτσι οι μαθητές δυστυχώς θέτουν ως στόχο τους να μάθουν τα αρχαία ελληνικά όχι επειδή θέλουν, αλλά επειδή επιθυμούν να πετύχουν στις εξετάσεις. Με αυτόν τον τρόπο παραμερίζεται ο αρχικός σκοπός του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών «να συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών και στη διαμόρφωση σκεπτόμενων, καλλιεργημένων και δημιουργικών ατόμων» και οι μαθητές αποκτούν στείρα και εφήμερη γνώση, προκειμένου να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των εξετάσεων.

Σύμφωνα με τον Μπασλή (1999), ο τρόπος με τον οποίο εξετάζεται η μετάφραση των αρχαίων ελληνικών κειμένων αποδίδει την ικανότητα απομνημόνευσης μιας έτοιμης μετάφρασης. Οι γραμματικές ασκήσεις επίσης εξετάζουν κυρίως την ικανότητα χρήσης της γλώσσας και λιγότερο την κατανόηση, καθώς ο μαθητής απλώς παράγει κάποιους τύπους μηχανικά, χωρίς να κάνει συσχετισμό αυτών με το κείμενο ή με τα νέα ελληνικά. Επομένως διαπιστώνεται ότι το μάθημα των αρχαίων ελληνικών αποκτά κατευθείαν τη μορφή ενός μαθήματος δύσκολου, το οποίο απαιτεί απομνημόνευση και παπαγαλία προκειμένου να ανταποκριθεί κάποιος στις απαιτήσεις του.

Οι απαιτήσεις των εξετάσεων του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών, επηρεάζουν τον τρόπο διδασκαλίας του και δεν βρίσκονται σε αντιστοιχία με τους κύριους σκοπούς του μαθήματος. Δυστυχώς με τον τρόπο που γίνεται σήμερα το μάθημα των αρχαίων ελληνικών δεν δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην τριβή των μαθητών με το αρχαίο ελληνικό κείμενο και με την ανάλυση

εννοιών αυτού (Λούλος, 2001). Αντιθέτως δίνεται υπερβολική έμφαση στη γραμματική μορφή των κειμένων και όχι στο περιεχόμενό τους, στο γράμμα και όχι στην ουσία. (Γεωργούλης, 1989). Μέχρι και σήμερα επικρατεί η αντίληψη που επικρατούσε από παλιά, όσον αφορά τη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας ότι αρχαία ελληνικά σημαίνει γνώση της γραμματικής και του συντακτικού, καταφεύγοντας έτσι στην παραδοσιακή διδασκαλία του μαθήματος (Μακρής, 2000). Επομένως το μάθημα των αρχαίων ελληνικών αντί να γοητεύσει τους μαθητές μεταδίδοντας τους σημαντικές αξίες και φέρνοντας τους κοντά με τον αρχαίο ελληνικό κόσμο, εξακολουθεί να βιώνεται από τους περισσότερους μαθητές ως ένα μάθημα το οποίο απαιτεί στείρα αποστήθιση γραμματικών και συντακτικών τύπων, ως ένα μάθημα ιδιαίτερα δύσκολο και ανιαρό, καθώς αποσιωπώνται οι αρχικοί του σκοποί με τον τρόπο που διδάσκεται.

1.4 Θέσεις και αντι-θέσεις για τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Οι απόψεις που εκφράζονται για την ελληνική γλώσσα έχουν αντίκτυπο σε απόψεις που εκφράζονται αντίστοιχα για τη χρησιμότητα διδασκαλίας της αρχαίας ελληνικής. Στην ενότητα αυτή θα παρουσιαστούν αντιλήψεις που δικαιολογούν τη χρησιμότητα των αρχαίων ελληνικών και αντίστοιχα απόψεις όσων ισχυρίζονται το αντίθετο, ότι δηλαδή τα αρχαία ελληνικά είναι ένα μάθημα που δεν χρειάζεται να διδάσκεται ως υποχρεωτικό μάθημα στην υποχρεωτική εκπαίδευση.

Το θέμα της χρησιμότητας ή μη του συγκεκριμένου μαθήματος είναι ένα θέμα που απασχόλησε για χρόνια το χώρο της εκπαίδευσης και εξακολουθεί να απασχολεί μέχρι και σήμερα. Αν και τυπικά το γλωσσικό ζήτημα έληξε το 1976 με την καθιέρωση της νέας ελληνικής ως επίσημης γλώσσας του κράτους και της εκπαίδευσης, το θέμα επανέρχεται στις αρχές της δεκαετίας του 90' και συγκεκριμένα το 1992 με την απόφαση της επαναφοράς του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών (Βαρμάζης, 1999). Δημιουργούνται τότε δύο αντίπαλα στρατόπεδα ανάμεσα στους υποστηρικτές των αρχαίων ελληνικών και σε αυτούς που είναι κατά της επαναφοράς τους, προβάλλοντας ο καθένας από την πλευρά του επιχειρήματα για τη

χρησιμότητα και μη του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών. Οι απόψεις αυτές εξακολουθούν μέχρι και σήμερα να έρχονται στην επιφάνεια και να προκαλούν συζητήσεις που αφορούν τη θέση του συγκεκριμένου μαθήματος στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Σύμφωνα με τον Κατσιμάνη (1992) ήδη από τις αρχές του '90 οι υπέρμαχοι της κατάργησης των αρχαίων ελληνικών στο Γυμνάσιο πήραν θέση υποστηρίζοντας ότι το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα παρουσιάζει αρκετά προβλήματα και ότι η επανεισαγωγή της αρχαίας ελληνικής στο Γυμνάσιο ίσως γίνει αντιληπτή σαν εργαλείο συγκάλυψης της δυσλειτουργίας του εκπαιδευτικού συστήματος συνολικά. Επίσης θεωρούν ότι δεν ισχύει η αντίληψη κάποιων ότι τα αρχαία ελληνικά βοηθούν σε ορθότερη χρήση της νέας ελληνικής, καθώς έρευνες που έχουν γίνει με μαθητές οι οποίοι έχουν διδαχθεί μόνο τη νέα ελληνική γλώσσα, έχουν δείξει ότι οι συγκεκριμένοι μαθητές δεν υστερούν έναντι εκείνων που έχουν διδαχθεί ταυτόχρονα και την αρχαία. Στη συνέχεια προβάλλουν σαν αντεπιχείρημα επαναφοράς της αρχαίας ελληνικής τη δυσκολία της.

Κάποιοι άλλοι αντλούν από το επιχείρημα ότι σύμφωνα με την επιστήμη της γλωσσολογίας, μια γλώσσα μπορεί να μελετηθεί μόνο μέσα από τη σύγχρονη μορφή της, οπότε μια διαχρονική διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας θα υπονόμει τη διδασκαλία της νέας ελληνικής (Κατσιμάνης, 1992). Ο Σαραντάκος δε (30/05/2010) χαρακτηρίζει την αρχαία ελληνική γλώσσα ως «ξένη» και αναφέρει ότι είναι εύκολο να προκληθεί σύγχυση στους μαθητές από τη ταυτόχρονη διδασκαλία αρχαίας και νέας ελληνικής, εφόσον μάλιστα βρίσκονται σε μια ηλικία που δεν έχουν ακόμα αφομοιώσει τη μητρική τους γλώσσα. Ίσως να ήταν πιο βοηθητικό για τους μαθητές κατά τον Κατσιμάνη (1992) να καλύψουν τα κενά της επαφής τους με προγενέστερες μορφές της γλώσσας μέσω της διδασκαλίας της ιστορίας της ελληνικής γλώσσας. Τέλος το κυριότερο επιχείρημα που προβάλλεται είναι ότι το μάθημα των αρχαίων ελληνικών αποτελεί οπισθοδρόμηση, εφόσον το εκπαιδευτικό σύστημα έχει να καλύψει άλλες πιο σύγχρονες ελλείψεις.

Από την άλλη πλευρά όσοι τάσσονται υπέρ της διδασκαλίας των αρχαίων προβάλλουν τα εξής επιχειρήματα: Ένα πρώτο αφορά την εισφορά αυτής της διδασκαλίας στη βελτίωση της επάρκειας στη νέα ελληνική. Επικρατεί η άποψη, ότι η ελληνική γλώσσα διαθέτει ιστορική συνέχεια, οπότε η διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής οδηγεί σε πληρέστερη γνώση της νέας

ελληνικής, άποψη που εκφράζεται και σε άρθρο του Καραδήμα (10/06/2016). Γενικά οι υποστηρικτές της διδασκαλίας της αρχαίας ελληνικής φαίνεται να θεωρούν δεδομένο ότι για την πλήρη κατάκτηση μιας γλώσσας είναι αναγκαία η κατάκτηση προγενέστερων μορφών της, στην περίπτωση της ελληνικής, η αρχαία και η καθαρεύουσα.

Ένα άλλο επιχείρημα όσων ασπάζονται τη χρησιμότητα της διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών είναι ότι αυτή μπορεί να αποτελέσει φραγμό στη ξενομανία και τα greeklish. Σύμφωνα με τον Παπακωνσταντίνου (23/03/2015), η γλώσσα μας «συρρικνώνεται επικίνδυνα», και «οι νέοι σήμερα κατέχονται από μια λεξιπενία και γλωσσική ένδεια, η οποία οδηγεί σε «πνευματική ένδεια». Ως αντίδοτο σε αυτό το σοβαρό πρόβλημα της «λεξιπενίας», προτείνεται από πολλούς η διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, καθώς πιστεύεται ότι μόνο με αυτόν τον τρόπο οι νέοι θα καταφέρουν να μην αποκοπούν από την «πρότυπη», «καθαρή» γλώσσα του έθνους τους. Επιπλέον, οι υπερασπιστές των αρχαίων ελληνικών προβάλλουν ως επιχείρημα ότι το συγκεκριμένο μάθημα προσφέρει στους μαθητές πνευματική καλλιέργεια και βοηθάει στην ηθική τους διάπλαση, καθώς τους δίνεται η δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με κείμενα σημαντικού πολιτισμικού περιεχομένου που μεταδίδουν σημαντικές αξίες. Ο Παπακωνσταντίνου (23/05/2015) αναφέρει ότι τα αρχαία ελληνικά κείμενα οξύνουν τη σκέψη και επιπλέον μέσω αυτών οι μαθητές συνδέονται με το αρχαιοελληνικό παρελθόν. Αρκετοί είναι αυτοί επίσης που προβάλλουν ως επιχείρημα ότι από τη στιγμή που διδάσκονται σε χώρες του εξωτερικού, δεν είναι δυνατόν να μην αποτελούν αντικείμενο διδασκαλίας στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Τέλος παρουσιάζει ενδιαφέρον η άποψη που αναφέρεται σε άρθρο του Καραδήμα (10/06/2016), ο οποίος δεν παίρνει ξεκάθαρη θέση υπέρ ή κατά της διδασκαλίας των αρχαίων, αλλά αναφέρει ότι αντί να γίνονται συζητήσεις περί κατάργησης του συγκεκριμένου μαθήματος, θα έπρεπε να δίνεται βάση στη βελτίωση της διδασκαλίας του. Την ίδια άποψη υιοθετεί σε άρθρο του και ο Σαχπεκίδης (12/06/2016), ο οποίος τάσσεται υπέρ της διατήρησης του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών στο σχολικό πρόγραμμα, με βελτίωση όμως της μεθόδου διδασκαλίας του, ώστε να είναι πιο κοντά στα ενδιαφέροντα των μαθητών.

1.5 Απόψεις εκπαιδευτικών και μαθητών για τη χρησιμότητα των αρχαίων ελληνικών: εμπειρικές μελέτες

Μέχρι σήμερα έχουν γίνει ελάχιστες εμπειρικές έρευνες όσον αφορά τις αντιλήψεις για τη χρησιμότητα του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών. Όσες έχουν γίνει αφορούν κυρίως τις στάσεις των καθηγητών και αρκετά λιγότερο των μαθητών.

Υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, μια πανελλαδική έρευνα του Γκλαβά (2005-06) μελέτησε μέσω ερωτηματολογίων τις στάσεις των φιλόλογων απέναντι στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών. Από τα αποτελέσματα προκύπτει πως μεγάλο ποσοστό των εκπαιδευτικών θεωρούν πολύ ωφέλιμη τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών στο Γυμνάσιο. Ειδικότερα, υποστηρίζουν ότι έχει την εξής χρησιμότητα: βοηθάει σε σωστότερη χρήση της νέας ελληνικής καθώς και σε μεγαλύτερη «συνειδητοποίηση της διαχρονικότητας της ελληνικής γλώσσας», δηλαδή του ενιαίου της χαρακτήρα.

Μία άλλη έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου από τους Τσουρή και Ευθυμίου (2003-04) διερεύνει τις απόψεις των μαθητών και των εκπαιδευτικών για το μάθημα των αρχαίων ελληνικών και τον τρόπο διδασκαλίας τους στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο. Η έρευνα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι μαθητές γενικά έχουν αρνητική στάση απέναντι στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών. Εστιάζουν δε στο ότι η δυσκολία έγκειται στη μάθηση της γραμματικής και του συντακτικού. Αναφορικά με τη στάση των εκπαιδευτικών διαπιστώνεται ότι θεωρούν ότι η ύλη του μαθήματος είναι δύσκολη για τον μέσο μαθητή και εκφράζουν και αυτοί την ίδια άποψη με τους μαθητές ότι το μέρος της γραμματικής και του συντακτικού είναι το πιο δύσκολο και το λιγότερο ενδιαφέρον για τους μαθητές.

Μια τρίτη έρευνα (Πραγκαστή, 2013) μελέτησε τις απόψεις των εκπαιδευτικών για το μάθημα των αρχαίων ελληνικών με απώτερο στόχο να εξεταστεί κατά πόσο επιτυγχάνεται η γλωσσική επίγνωση μέσω της διδασκαλίας της αρχαίας και της νέας ελληνικής γλώσσας, κατά πόσο δηλαδή η γνώση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας βοηθάει στη γνώση της νέας ελληνικής. Από την έρευνα προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί αναπαράγουν τις επικρατούσες ιδεολογίες περί ανωτερότητας και ενιαίου χαρακτήρα της ελληνικής γλώσσας και θεωρούν γενικότερα χρήσιμη τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών. Επιπλέον εκφράζουν την αντίληψη ότι είναι αναγκαία η

παράλληλη διδασκαλία αρχαίας και νέας ελληνικής γλώσσας για να επιτευχθεί η γλωσσική επίγνωση.

Μια άλλη έρευνα της Κοντογιάννη (2016) εξέτασε μέσω ερωτηματολογίων κατά πόσο επιτυγχάνεται η γλωσσική επίδοση των μαθητών μέσα από την παράλληλη διδασκαλία της νέας και της αρχαίας ελληνικής γλώσσας σύμφωνα με απόψεις των εκπαιδευτικών. Από την έρευνα προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί δεν πιστεύουν ότι ευνοείται η γλωσσική επίδοση των μαθητών μέσω της παράλληλης διδασκαλίας αρχαίας και νέας ελληνικής. Επιπλέον εκφράζεται η άποψη ότι η νεοελληνική γλώσσα παρουσιάζει συμπτώματα παρακμής, για τα οποία ευθύνονται, κυρίως, τα greeklish και η λεξιπενία.

Μια άλλη έρευνα μελέτησε τις αντιλήψεις εκπαιδευτικών μέσω ερωτηματολογίων για το μάθημα της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας και τις μεθόδους διδασκαλίας του (Τσάφος, 2006). Μέσω της έρευνας διερευνήθηκαν οι απόψεις φιλολόγων σχετικά με τη φυσιογνωμία του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών, τη στάση των μαθητών για τα αρχαία ελληνικά, τις μεθόδους διδασκαλίας και την ετοιμότητά τους να διδάξουν το συγκεκριμένο μάθημα. Η έρευνα κατέληξε στα εξής συμπεράσματα: ως προς τη φυσιογνωμία του μαθήματος που αφορούσε απόψεις τους σχετικά με την αύξηση ωρών διδασκαλίας και της σκοποθεσίας του μαθήματος, οι περισσότεροι φιλόλογοι δεν εξέφρασαν κάποια προσωπικά επιχειρήματα όσον αφορά τη θέση του μαθήματος και αναπαρήγαγαν στερεότυπες αντιλήψεις, ενώ οι περισσότεροι τάχθηκαν υπέρ της αύξησης ωρών διδασκαλίας. Όσον αφορά τις απόψεις τους για τη στάση των μαθητών απέναντι στο μάθημα, οι περισσότεροι επιβεβαίωσαν την απαρέσκεια των μαθητών για τα αρχαία. Ως προς τις μεθόδους διδασκαλίας των αρχαίων οι περισσότεροι απέρριψαν την παραδοσιακή μέθοδο διδασκαλίας και πρότειναν μια πιο κειμενοκεντρική προσέγγιση.

Τέλος αξίζει να αναφερθούν οι απόψεις μαθητών, όπως αυτές προέκυψαν στα πλαίσια του μαθήματος της έκθεσης σε Λύκειο της Δράμας, με πρωτοβουλία της Ένωσης Φιλολόγων Δράμας (2011), με το εξής θέμα έκθεσης: *«Στο Γυμνάσιο διδάχτηκες την αρχαία ελληνική γλώσσα και την αρχαία ελληνική γραμματεία. Μπορείς να γράψεις ένα κείμενο και να συγκρίνεις τα δύο μαθήματα. Μπορείς να γράψεις ελεύθερα τη δική σου άποψη για να δημοσιευτεί στην εφημερίδα του σχολείου»*. Κατά γενική ομολογία η πλειοψηφία των μαθητών θεώρησε την πρώτη επαφή με το μάθημα των αρχαίων από το πρωτότυπο απογοητευτική σε αντίθεση με τα

μεταφρασμένα κείμενα στη δημοτική που ήταν ευχάριστα. Επίσης εξέφρασαν την αντίληψή τους πως δεν θέλουν καθηγητές μονότονους και καταπιεστικούς.

1.6 Σκοπός έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των αντιλήψεων των μαθητών για τη χρησιμότητα της διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών στο σχολείο. Επιπλέον επιδιώκεται να μελετηθούν οι ιδεολογίες τους για τη γλώσσα γενικότερα και πρωτίστως την ελληνική, οι εμπειρίες τους από τη διδασκαλία των αρχαίων στο σχολείο και οι αντιδράσεις τους σε απόψεις της επιστήμης της γλωσσολογίας που διαφέρουν από ιδεολογίες που υιοθετούν οι ίδιοι, καθώς υποθέτουμε ότι επηρεάζουν τις απόψεις τους για τη χρησιμότητα του μαθήματος. Επομένως τα ερευνητικά ερωτήματα που διαμορφώνονται βάσει του κύριου σκοπού της έρευνας είναι τα εξής:

- 1) Ποιες είναι οι αντιλήψεις των μαθητών για τη χρησιμότητα της διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών στο σχολείο και πώς αιτιολογούν τις απόψεις τους αυτές;
- 2) Πώς μπορεί να σχετίζονται οι αντιλήψεις για τα αρχαία ελληνικά με αντιλήψεις για την ελληνική γλώσσα; Ποιες ιδεολογίες για την ελληνική γλώσσα υιοθετούνται με βάση ερωτήσεις για ανωτερότητα, συνέχεια και φθορά της;
- 3) Πώς μπορεί να σχετίζονται οι αντιλήψεις για τα αρχαία ελληνικά με τις εμπειρίες διδασκαλίας τους;
- 4) Πώς αντιδρούν οι μαθητές όταν προκαλούνται με απόψεις της επιστήμης της γλωσσολογίας που διαφέρουν από καθημερινές ιδεολογίες ως προς τη χρησιμότητα των αρχαίων ελληνικών και την ελληνική γλώσσα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται οι μεθοδολογικές επιλογές της έρευνας βάσει του σκοπού της έρευνας και των ερευνητικών ερωτημάτων. Εφόσον κύριος σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση των απόψεων των μαθητών για τη χρησιμότητα των αρχαίων ελληνικών στο σχολείο επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος και συγκεκριμένα το μεθοδολογικό εργαλείο της συνέντευξης για να μελετηθούν σε βάθος οι υποκειμενικές τους αντιλήψεις. Επιχειρείται επίσης η παρουσίαση των κριτηρίων επιλογής του δείγματος που συμμετείχε στην έρευνα, η διαδικασία της διεξαγωγής της έρευνας και ο τρόπος ανάλυσης των συνεντεύξεων.

2.1 Το δείγμα των συμμετεχόντων

Πίνακας 1: Οι συμμετέχοντες στην έρευνα με βάση την τάξη φοίτησης και την κατεύθυνση

Όνομα	Τάξη	Κατεύθυνση
Αναστασία	A' Λυκείου	Θεωρητική
Ορέστης	B' Λυκείου	Θετική
Αλέξανδρος	B' Λυκείου	Θετική
Δημήτρης	B' Λυκείου	Θετική
Άννα	A' Λυκείου	Θετική
Στέλλα	B' Λυκείου	Θετική

Χρήστος	Α' Λυκείου	Θετική
Νεφέλη	Α' Λυκείου	Θεωρητική

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν οχτώ μαθητές Λυκείου ηλικίας 15-17 ετών από σχολεία της πόλης του Αγρινίου. Οι μαθητές επιλέχθηκαν μέσω γνωστών που διέθετε η ερευνήτρια, η οποία φρόντισε ωστόσο το δείγμα να αποτελείται από μαθητές διαφορετικής κλίμακας ακαδημαϊκών επιδόσεων. Όπως δείχνει ο πίνακας 1, δύο μόνο μαθητές-τριες επρόκειτο να ακολουθήσουν τη θεωρητική κατεύθυνση και οι υπόλοιποι τη θετική. Οι τέσσερις ήταν αγόρια και οι άλλοι τέσσερις κορίτσια. Επίσης, τέσσερις φοιτούσαν στη Α' τάξη του Λυκείου και οι υπόλοιποι στη Β' τάξη.

2.2 Επιλογή της μεθόδου έρευνας

Λαμβάνοντας υπόψη τον σκοπό της έρευνας και τα ερευνητικά ερωτήματα επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος για τη διεξαγωγή της έρευνας, καθώς επιτρέπει να ερευνηθούν οι απόψεις του ερευνώμενου πληθυσμού πάνω σε ένα θέμα, στη συγκεκριμένη περίπτωση στις αντιλήψεις των μαθητών για το μάθημα των αρχαίων, εστιάζοντας στις απόψεις τους για τη χρησιμότητά του και στην αιτιολόγηση αυτών (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008)

Η καταλληλότητα της ποιοτικής μεθόδου έγκειται στο ότι αποτελεί την ιδανική μεθοδολογική επιλογή για να διερευνηθούν σε βάθος οι στάσεις, τα κίνητρα, καθώς και τα συναισθηματικά και συμβολικά δεδομένα και δεδομένα συμπεριφοράς των ατόμων. Απαντά κυρίως στα ερωτήματα «πώς» και «γιατί», σε αντιπαράθεση με την ποσοτική έρευνα, η οποία επικεντρώνεται στα ερωτήματα «πόσο» και «ποιος» (Ιωσηφίδης, 2003). Κύριο μειονέκτημά της είναι ότι στηρίζεται συνήθως σε μικρά δείγματα, τα οποία δεν έχουν επιλεγεί βάσει των τυπικών κανόνων τυχαίας δειγματοληψίας, αλλά βάσει των λεγόμενων μη τυχαίων δειγματοληψιών, άρα τα δείγματα αυτά δεν μπορούν συνήθως να θεωρηθούν ως αντιπροσωπευτικά ενός πληθυσμού (Ιωσηφίδης, 2003).

Για τη συλλογή των δεδομένων στη συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποιήθηκε η συνέντευξη, η οποία αποτελεί το καταλληλότερο ερευνητικό εργαλείο, καθώς επιτρέπει τη διερεύνηση των προσωπικών ιδεών και αντιλήψεων των συνεντευξιαζόμενων. Ειδικότερα έγινε επιλογή της ημιδομημένης συνέντευξης, δεδομένης της ευελιξίας και της ελευθερίας που διαθέτει ως εργαλείο, ώστε να δοθεί η ευκαιρία στον ερευνητή να αποκτήσει πρόσβαση σε εξατομικευμένες, μη τυποποιημένες πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο οι ερευνώμενοι προσλαμβάνουν διάφορες ιδέες (Cohen et al., 2008). Μέσα από προκαθορισμένες και ανοιχτού τύπου ερωτήσεις επιτρέπει να αποκτηθεί μια λεπτομερής και σφαιρική εικόνα για τις πεποιθήσεις του συνεντευξιαζόμενου. Επίσης, ανάλογα με τον ερωτώμενο, ο συνεντευκτής δύναται να τροποποιήσει τη διάταξη, τη διατύπωση ή και να αλλάξει τις ερωτήσεις, να δώσει διευκρινήσεις, να παραλείψουν ή και να προστεθούν ερωτήσεις, αν χρειαστεί. (Robson, 2007).

Σε αρκετά σημεία προέκυψαν επιπλέον ερωτήσεις και τα ερωτήματα τέθηκαν με διαφορετική σειρά, ανάλογα κάθε φορά με τις απαντήσεις των μαθητών. Εξάλλου σύμφωνα με τον Μαντζούκα (2007), η ημιδομημένη συνέντευξη δίνει τη δυνατότητα στον ερευνητή να μην θέσει τις ερωτήσεις του ως προς τους ερωτώμενους με την ίδια ακριβώς σειρά ή να μην έχουν την ίδια εμβάθυνση σε όλους τους συμμετέχοντες.

2.3 Το περιεχόμενο του ερευνητικού εργαλείου της συνέντευξης

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθούν οι απόψεις των μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τη χρησιμότητα διδασκαλίας του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών στο σχολείο. Με βάση ωστόσο τη βιβλιογραφική ανασκόπηση υποδείξαμε ότι οι ιδεολογίες για τη γλώσσα γενικότερα μπορεί να σχετίζονται με αντιλήψεις για τα αρχαία ελληνικά και τη χρησιμότητά τους. Προσθέτουμε ότι και οι εμπειρίες που έχουν οι μαθητές από τη διδασκαλία του μαθήματος, καθώς επίσης και το προφίλ των μαθητών, στην προκειμένη περίπτωση η κατεύθυνση, μπορεί να επηρεάζουν τις αντιλήψεις τους για τη χρησιμότητα. Τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα που έπονται του βασικού ερωτήματος είναι: ποιες είναι οι αντιλήψεις των μαθητών για την ελληνική γλώσσα, δεδομένου ότι οι ιδεολογίες για τη γλώσσα καθορίζουν γενικότερα τις ιδεολογίες για τη χρησιμότητά της στην εκπαίδευση, ποιες είναι οι αντιλήψεις τους σχετικά με τη χρησιμότητα του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών και πώς επηρεάζονται

οι απόψεις τους για τη χρησιμότητα του συγκεκριμένου μαθήματος μέσα από τις εμπειρίες διδασκαλίας του.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον κινείται γύρω από τέσσερις άξονες, οι οποίοι προκύπτουν από τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα. Ο πρώτος άξονας και ο πιο βασικός γύρω από τον οποίο κινείται η έρευνα αφορά στη χρησιμότητα της διδασκαλίας του μαθήματος της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Πιο συγκεκριμένα εξετάζεται το ερώτημα αν θεωρείται χρήσιμη η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών στο σχολείο και για ποιους λόγους. Ακολουθούν νύξεις που υποβοηθούν την αιτιολόγηση περί χρησιμότητας. Η πρώτη νύξη αφορά τη χρησιμότητα του μαθήματος ως προς τη γλωσσική καλλιέργεια: Θεωρούν ότι το συγκεκριμένο μάθημα τους βοηθάει να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους, να μιλάνε και να γράφουν πιο σωστά τη νέα ελληνική; Η δεύτερη νύξη έχει να κάνει με την προσφορά πνευματικής καλλιέργειας: Θεωρούν ότι τα αρχαία ελληνικά κείμενα που διδάσκονται προσφέρουν πνευματική καλλιέργεια εφόσον έρχονται σε επαφή με σημαντικά φιλοσοφικά και λογοτεχνικά κείμενα που μεταδίδουν σημαντικές αξίες; Η τελευταία νύξη αφορά την ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας: Θεωρούν ότι τα αρχαία ελληνικά συνδέουν την σύγχρονη με την αρχαία Ελλάδα, και ότι αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της ελληνικής ταυτότητας;

Ο δεύτερος άξονας, ο οποίος λειτουργεί βοηθητικά ώστε να απαντηθεί το κύριο ερευνητικό ερώτημα αφορά στις εμπειρίες των μαθητών από τη διδασκαλία του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών. Συγκεκριμένα θα μας απασχολήσουν τα ερωτήματα: Τους αρέσει το μάθημα των αρχαίων ελληνικών; Εάν τους αρέσει τι τους αρέσει περισσότερο; Στην αντίθετη περίπτωση τι είναι αυτό που δεν τους αρέσει; Τους φαίνεται εύκολο ή δύσκολο μάθημα; Τι είναι αυτό που τους δυσκολεύει περισσότερο; Οι συμμαθητές τους τι λένε για το συγκεκριμένο μάθημα; Έχουν την ίδια άποψη με τους ίδιους ή διαφοροποιούνται ως προς αυτή; Θα μας απασχολήσουν επίσης ερωτήματα που σχετίζονται με τον τρόπο διδασκαλίας του μαθήματος, όπως: Τους αρέσει ο τρόπος που διδάσκεται το μάθημα των αρχαίων ελληνικών; Συμφωνούν με αυτόν; Εάν δεν συμφωνούν τι προτείνουν να αλλάξει;

Ο τρίτος άξονας, ο οποίος λειτουργεί επίσης βοηθητικά για να απαντηθεί το κύριο ερευνητικό ερώτημα αφορά στις ιδεολογίες για την ελληνική γλώσσα. Υποκατηγορίες αυτού του άξονα είναι οι ακόλουθες:

- Η εξιδανίκευση της ελληνικής γλώσσας

Πιο συγκεκριμένα: Τι γνώμη έχουν για την ελληνική γλώσσα σε σύγκριση με άλλες; Με τις ακόλουθες νύξεις: Θεωρούν ότι ξεχωρίζει με κάποιο τρόπο; Πιστεύουν δηλαδή ότι είναι η πλουσιότερη γλώσσα στον κόσμο, η ωραιότερη, η αρχαιότερη;

- Η σχέση αρχαίας και νέας ελληνικής γλώσσας

Πιο συγκεκριμένα θα μας απασχολήσουν τα ερωτήματα: Κατά τη γνώμη τους η αρχαία και η νέα ελληνική είναι η ίδια γλώσσα ή πρόκειται για δύο διαφορετικές γλώσσες;

- Η κινδυνολογία για την ελληνική γλώσσα

Πιο συγκεκριμένα: Πιστεύουν ότι η ελληνική γλώσσα σήμερα κινδυνεύει; Νύξεις: Θεωρούν ότι την κακομεταχειρίζονται οι νέοι, οι οποίοι διαθέτουν φτωχό λεξιλόγιο σύμφωνα με τα λεγόμενα κάποιων; Ότι η εισβολή ξένων λέξεων απειλεί την ελληνική γλώσσα; Ότι οι ομιλητές κάνουν λάθη όταν μιλάνε; Ότι η χρήση των greeklish κάνει κακό;

Επίσης θεωρήθηκε απαραίτητο να προστεθεί και ένας τελευταίος άξονας με τον αντίλογο της επιστήμης της γλωσσολογίας για να δούμε πως αντιδρούν οι μαθητές όταν προκαλούνται με απόψεις της επιστήμης, οι οποίες διαφέρουν από τις καθημερινές και βαθιά ριζωμένες μέσα τους ιδεολογίες για την ελληνική γλώσσα και τη χρησιμότητα των αρχαίων ελληνικών. Πιο συγκεκριμένα παρουσιάστηκαν οι εξής δηλώσεις του μαθητές που υποστήριζαν την ανωτερότητα της ελληνικής γλώσσας και τη φθορά της νέας ελληνικής σήμερα: Δεν υπάρχουν ανώτερες γλώσσες, ούτε πλούσιες και φτωχές, όλες οι γλώσσες είναι ίσες. Η ελληνική γλώσσα δεν απειλείται τουλάχιστον για τους λόγους που ακούγονται συνήθως, π.χ είναι φυσιολογικό να δανειζόμαστε από άλλες γλώσσες. Όλες οι γλώσσες δανείζουν η μία την άλλη. Και η ελληνική γλώσσα έχει δανείσει σε άλλες γλώσσες. Δεν φτώχνουν οι γλώσσες αυτές γιατί δανείστηκαν από την ελληνική. Επίσης η γλώσσα των νέων εμπλουτίζει το λεξιλόγιο και τα greeklish είναι ένα σύστημα γραφής, το οποίο χρησιμοποιούταν από παλιότερα.

Όσον αφορά απόψεις για τη χρησιμότητα των αρχαίων λόγω της γλωσσικής καλλιέργειας που επιτυγχάνεται μέσω αυτών, παρουσιάστηκαν οι εξής δηλώσεις: Εάν μαθαίνουμε αρχαία για να βελτιωθεί η γλωσσική μας έκφραση στα νέα ελληνικά, αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της

διδασκαλίας των νέων ελληνικών. Δεν μαθαίνουμε μια γλώσσα μαθαίνοντας μια άλλη. Η νέα ελληνική γλώσσα δεν είναι ίδια με την αρχαία ελληνική γλώσσα. Έχει π.χ άλλη σύνταξη, γραμματική και διαφορετικό λεξιλόγιο.

2.4 Ανάλυση του περιεχομένου των συνεντεύξεων

Για την ανάλυση των συνεντεύξεων χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση περιεχομένου. Η ανάλυση του περιεχομένου είναι μια μέθοδος δευτερογενούς ανάλυσης ποιοτικού υλικού, η οποία προσφέρεται για την αντικειμενική και συστηματική περιγραφή του περιεχομένου των συνεντεύξεων. Είναι μια απαραίτητη διαδικασία για να επεξεργαστούμε, να κωδικοποιήσουμε και να κατηγοριοποιήσουμε τον σύνθετο και πολλές φορές αντιφατικό λόγο των υποκειμένων. (Ιωσηφίδης, 2008) Για τη διεξαγωγή της ανάλυσης ακολούθησα τα έξι βήματα που προτείνονται για τη διεξαγωγή θεματικών αναλύσεων και τα οποία δεν αποτελούν μια γραμμική πορεία κατά τους Braun και Clarke (2006) : εξοικείωση με τα δεδομένα, κωδικοποίηση, αναζήτηση των θεμάτων, επανεξέταση των θεμάτων, ορισμός και ονομασία θεμάτων και έκθεση των δεδομένων-συγγραφή των ευρημάτων.

Αρχικά έγινε η απομαγνητοφώνηση όλου του υλικού και η αποτυπώσή του σε γραπτή μορφή. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αυτής ασχολήθηκα με την καταγραφή των λεκτικών και μη λεκτικών μηνυμάτων των υποκειμένων. Στις απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις αποτυπώθηκαν οι σιωπές, τα γέλια και οι αμήχανες στιγμές που ένιωθαν κάποιες στιγμές οι ερωτώμενοι. Στην πορεία ασχολήθηκα με την ανάγνωση των συνεντεύξεων συνολικά και στην πορεία προχώρησα σε συστηματική ανάγνωση της κάθε μιας συνέντευξης ξεχωριστά, ώστε να εντοπίσω τις θεματικές που είχα ήδη καταγράψει προηγουμένως. Στην παρουσίαση των ευρημάτων της έρευνας, αποκρύπτηκαν στοιχεία που θα εξέθεταν τα υποκείμενα και δεν χρησιμοποιήθηκαν τα πραγματικά τους ονόματα, αλλά ψευδώνυμα. Στην πορεία προχώρησα σε συστηματική ανάγνωση κάθε μιας συνέντευξης χωριστά και κατηγοριοποίησα τις θεματικές που προέκυψαν.

2.5 Η διεξαγωγή της έρευνας

Στην παρούσα ενότητα γίνεται περιγραφή της διαδικασίας των συνεντεύξεων με τους μαθητές, πως προγραμματίστηκαν, το μέρος που έγιναν, πόση ώρα διήρκεσαν. Προηγήθηκε τηλεφωνική επικοινωνία με τους συμμετέχοντες για να τους εξηγήσω τον σκοπό της έρευνάς μου και ότι γίνεται στα πλαίσια του μεταπτυχιακού μου. Όλοι δέχτηκαν ευχαρίστως να πάρουν μέρος. Συμφωνήσαμε οι συνεντεύξεις να διεξαχθούν απογευματινές ώρες, καθώς τα πρωινά είχαν σχολείο. Οι συνεντεύξεις έλαβαν μέρος σε καφετέριες κοντά στα σπίτια των μαθητών, ύστερα από συναίνεση των γονιών τους. Στην περίπτωση του συγκεκριμένου δείγματος ήταν αναγκαίο να ληφθεί και η συναίνεση των γονιών καθώς πρόκειται για ανήλικα άτομα.

Η κάθε συνέντευξη είχε διάρκεια περίπου 30 λεπτά. Όλες μαγνητοφωνήθηκαν, αφού προηγουμένως εξήγησα στους μαθητές ότι θα μαγνητοφωνηθούν για να μπορέσω να αναλύσω έπειτα τις συνεντεύξεις τους και τους διαβεβαίωσα ότι θα διατηρηθεί η ανωνυμία τους. Πριν τις συνεντεύξεις εξήγησα στους μαθητές ότι δεν υπάρχουν σωστές και λάθος απαντήσεις και μπορούν να εκφράσουν ειλικρινά τη γνώμη τους. Η ύπαρξη του μαγνητοφώνου δεν φάνηκε να λειτουργεί ανασταλτικά. Οι περισσότερες ερωτήσεις φάνηκε ότι ήταν κατανοητές στους μαθητές, εκτός από ορισμένα σημεία που χρειάστηκαν να γίνουν περαιτέρω νύξεις, για τις οποίες όμως είχα προετοιμαστεί από πριν.

Το κλίμα που επικράτησε κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων ήταν ευχάριστο και φιλικό. Οι περισσότεροι από τους μαθητές φάνηκε να απαντούν τελείως αυθόρμητα και ειλικρινά. Μετά το πέρας των συνεντεύξεων ακολούθησαν ευχαριστίες. Μου έκαναν εντύπωση οι απαντήσεις δύο μαθητών όταν τους ευχαρίστησα για τη συμμετοχή τους στην έρευνα, οι οποίοι απάντησαν με τα εξής λόγια: «εγώ ευχαριστώ που ακούστηκε η γνώμη μου». Ένας μαθητής μάλιστα με ρώτησε αν θα μπορούσε να δει κάποιος «ανώτερος» που συνδέεται με την εκπαίδευση τις απαντήσεις αυτές. Ένας άλλος ανέφερε ότι αυτού του είδους οι συνεντεύξεις θα έπρεπε να γίνονται σε όλους τους μαθητές στην αρχή της σχολικής χρονιάς για όλα τα μαθήματα. Οι περισσότεροι εξέφρασαν με πολύ έντονο τρόπο το παράπονο τους για τον τρόπο διδασκαλίας του συγκεκριμένου μαθήματος και έδιναν την εντύπωση ότι ένιωθαν δικαιωμένοι που τους δόθηκε η ευκαιρία να μιλήσουν για κάτι που τους αφορά τόσο άμεσα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται η καταγραφή των αποτελεσμάτων της έρευνας, με βάση τις σημαντικές ενότητες της συνέντευξης.

3. 1 Αντιλήψεις για τη χρησιμότητα των αρχαίων ελληνικών

Οι μισοί από τους συμμετέχοντες μαθητές εξέφρασαν την άποψη ότι χρειάζεται να υπάρχει το μάθημα των αρχαίων στο σχολικό πρόγραμμα και να διδάσκεται υποχρεωτικά. Ο καθένας στήριξε την άποψή του περί χρησιμότητας από τη δική του σκοπιά, όπως θα δούμε παρακάτω στην αιτιολόγηση των απαντήσεων. Κάποιοι από τους μαθητές τόνισαν με βεβαιότητα την απάντησή τους. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω απόσπασμα όπου χρησιμοποιούνται μεταξύ άλλων οι εκφράσεις «εννοείται» και «σίγουρα».

«εννοείται κάποιος άνθρωπος ο οποίος σκέφτεται λογικά, θα ξέρει σίγουρα ότι τα αρχαία μας βοηθάνε» (Δημήτρης)

Ενώ ένας μαθητής αναφέρει ότι θεωρεί ότι είναι χρήσιμο να διδάσκονται τα αρχαία, δεχόμενος τη χρησιμότητά τους από τη στιγμή που υπάρχουν στο ωρολόγιο σχολικό πρόγραμμα, όπως όμως και των υπολοίπων μαθημάτων.

«ναι ναι σίγουρα. Σίγουρα προσφέρουνε όλα τα μαθήματα κάτι» (Αλέξανδρος)

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλεί ωστόσο ότι κάποιοι από τους μαθητές που αρχικά εκφράστηκαν αρνητικά, στην πορεία έθιξαν κάποια χρησιμότητα του συγκεκριμένου μαθήματος για ειδικούς όμως λόγους. Ο Ορέστης χαρακτηριστικά αναφέρει ότι είναι ένα χρήσιμο μάθημα για τους μαθητές της θεωρητικής κατεύθυνσης. Ακολουθεί η απάντησή του:

«άχρηστο τελείως δεν είναι γι' αυτούς που θέλουν να ασχοληθούν μ' αυτό το θέμα δεν είναι, για τα άτομα όπως εμένα ας πούμε ή αυτούς που θέλουν να πάνε σ' άλλη κατεύθυνση

είναι άχρηστα, γιατί απλά τους τρώει ώρες, ούτε δεν τους βοηθάει πουθενά, ενώ ας πούμε αυτοί που θα πάνε θεωρητική, μπορεί με τον καθηγητή τους λέω εγώ τώρα δεν ξέρω αν γίνεται έτσι μια ώρα στο μάθημα στο Πανεπιστήμιο να τους μιλήσουν αρχαία ή να καθίσουν να διδάζουν το 'να τ' άλλο, από κει και πέρα σ'εμάς δεν είναι καθόλου χρήσιμο».
(Ορέστης)

Μόνο ένας (1) μαθητής είναι απόλυτος και εξακολουθεί να εκφράζει μέχρι τέλους την άρνηση του για τη χρησιμότητα του συγκεκριμένου μαθήματος, ακόμα και μετά από νύξεις της ερευνήτριας.

«δεν βρίσκω κάτι χρήσιμο στα αρχαία, στο να μαθαίνουμε αρχαία» (Χρήστος)

Λόγοι χρησιμότητας των αρχαίων ελληνικών σύμφωνα με απόψεις των μαθητών

Προχωρούμε τώρα στο πως αιτιολόγησαν οι μαθητές τις απόψεις τους για τη χρησιμότητα των αρχαίων. Οι τρεις μεγάλες κατηγορίες επιχειρημάτων υποστήριξης των αρχαίων, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν και ως νύξεις σε κάποια σημεία κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων θυμίζουμε ότι είναι η γλωσσική καλλιέργεια, η πνευματική καλλιέργεια και η ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας. Ωστόσο, τα δεδομένα μας οδήγησαν να προσθέσουμε και άλλα είδη αιτιολόγησης: κοινωνική καταξίωση, παρουσία του μαθήματος στο ωρολόγιο σχολικό πρόγραμμα και διάυλος για εισαγωγή σε σχολές της θεωρητικής κατεύθυνσης. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι επιχειρήματα υπέρ ή κατά αναφέρθηκαν σε ορισμένες περιπτώσεις μόνο μετά από πίεση και νύξεις της ερευνήτριας.

Γλωσσική καλλιέργεια

Πέντε (5) μαθητές έκαναν λόγο για τη χρησιμότητα των αρχαίων λόγω της καλλιέργειας ικανοτήτων χρήσης της νέας ελληνικής γλώσσας. Πιο αναλυτικά ως γλωσσική καλλιέργεια κατηγοριοποιήσαμε απαντήσεις που αναφέρθηκαν στα εξής συγκεκριμένα ζητήματα: γνώση ετυμολογίας των λέξεων, κατανόηση της νέας ελληνικής γλώσσας αν και χωρίς αποσαφήνιση του τι μπορεί να σημαίνει αυτό, εμπλουτισμός λεξιλογίου, αποφυγή προβλημάτων στη σύνταξη και στη γραμματική. Χαρακτηριστικές είναι οι ακόλουθες απαντήσεις:

«πιστεύω πως αυτό το μάθημα μπήκε στο σχολικό πρόγραμμα για να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε πιο πολύ τη νέα ελληνική» (Αναστασία)

«θα με βοηθήσουν μόνο στο λεξιλόγιο, γιατί οι περισσότερες λέξεις που έχουμε προέρχονται απ' τα αρχαία, αν όχι όλες οι περισσότερες» (Άννα)

«...και επίσης πέρνυσι η γραμματική και γενικά το συντακτικό κι αυτά στα αρχαία βοηθάνε πάρα πολύ στη νέα ελληνική στη σύνταξη, είναι σχεδόν παρόμοια» (Αλέξανδρος)

«εμπλουτίζουμε το λεξιλόγιο (...) και αποφεύγονται τα λάθη στη γραμματική και στο συντακτικό...» (Νεφέλη)

Μία μαθήτρια ύστερα από πίεση της ερευνήτριας και αντίστοιχη νύξη αναφέρθηκε στη χρησιμότητα των αρχαίων ως προς την προσφορά γλωσσικής καλλιέργειας, αναφερόμενη στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου συγκεκριμένα, τηρώντας όμως μια πιο μετριάσμενη στάση, όπως φαίνεται από τη φράση «ναι εντάξει» που χρησιμοποιεί στην απάντησή της.

«ναι εντάξει απλά από τα αρχαία μπορείς να χρησιμοποιήσεις κάποιες λέξεις της αρχαίας ελληνικής και στην καθημερινότητά σου, ώστε να εμπλουτίσεις το λεξιλόγιό σου» (Στέλλα)

Τρεις (3) από τους μαθητές ακόμα και ύστερα από νύξεις της ερευνήτριας για τη χρησιμότητα των αρχαίων ελληνικών ως προς τη γλωσσική καλλιέργεια απάντησαν αρνητικά. Πιο συγκεκριμένα οι δύο (2) υποστήριζαν ότι αυτό μπορεί να επιτευχθεί αποκλειστικά και μόνο μέσω της διδασκαλίας των νέων ελληνικών. Ο Δημήτρης φαίνεται μέσω της απάντησής του ως γλωσσική καλλιέργεια να αντιλαμβάνεται την αποφυγή προβλημάτων στη σύνταξη, κάτι που όπως δηλώνει δεν τον έχει βοηθήσει στα νέα ελληνικά. Ακολουθούν αποσπάσματα των απαντήσεων των μαθητών:

«όχι. Πιο πολύ απ' τα νέα ελληνικά όχι απ' τα αρχαία» (Ορέστης)

«πιστεύω ότι θα' πρεπε να διδάσκεται καλύτερα η ελληνική γλώσσα πιο σωστά, παρά να προσπαθούμε να μάθουμε απ' τα αρχαία» (Χρήστος)

« Τα βασικά τα ξέρω. Το να βρω ας πούμε όμως τα ποιητικά αίτια δεν μπορώ να πω ότι με βοήθησε κάπου» (Δημήτρης)

Πνευματική καλλιέργεια

Έξι (6) ανέφεραν ότι το μάθημα των αρχαίων τους βοηθάει να καλλιεργηθούν πνευματικά. Πιο αναλυτικά ως πνευματική καλλιέργεια κατηγοριοποιήσαμε απαντήσεις οι οποίες προκύπτουν από το επιχείρημά τους ότι τους δίνεται η δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με αρχαία κείμενα. Κατηγοριοποιήσαμε τις απαντήσεις που βασίζονται στην επαφή με τα αρχαία κείμενα και στην αξία του περιεχομένου τους ως εξής: προσφορά ηθικής διαπαιδαγώγησης, διαχρονικότητα αρχαίων κειμένων, ενδιαφέρον περιεχόμενο, μετάδοση ιδεών.

Κάποιοι από τους μαθητές ανέφεραν ότι η επαφή με τα αρχαία κείμενα και τα θέματα που πραγματεύονται, λειτουργούν παραδειγματικά στη σημερινή εποχή. Χαρακτηριστικές είναι οι απαντήσεις που ακολουθούν:

«γενικά τα αρχαία κείμενα που κάνουμε έχουν πολλά νοήματα και αυτό πιστεύω βοηθάει. Φέτος δηλαδή τα κείμενα έχουν πολλά ανθρωπιστικά μηνύματα για την ειρήνη, για τη διαφθορά, για την...για τα ήθη» (Αναστασία)

«βοηθάνε όλοι αυτοί οι παλιοί, ο Πρωταγόρας, ο Θουκυδίδης, όλοι αυτοί, οι ιδέες τους και οι θέσεις τους σε κάποια θέματα σε βοηθάνε πάρα πολύ να σκεφτείς...και για σημερινά προβλήματα» (Δημήτρης)

«τα κείμενα που κάναμε ήταν καθαρά διδακτικά και προσπαθούσαν να περάσουν μέσα μηνύματα, η αλήθεια είναι πως αντιπροσώπευαν την τότε εποχή, αλλά τα οποία υπάρχουν και τώρα» (Νεφέλη)

Μια άλλη μαθήτρια ανέφερε ότι τα κείμενα που διδάσκονται της δίνουν ιδέες, χωρίς να προσδιορίζει περισσότερο.

«μου έδιναν ιδέες» (Αννα)

Ένας μαθητής ανέφερε απλώς ότι θεωρεί ότι τα αρχαία κείμενα που διδάσκονται είναι ενδιαφέροντα.

«τα κείμενα που κάνουμε είναι πολύ ενδιαφέρον» (Αλέξανδρος)

Ενίσχυση εθνικής ταυτότητας

Έξι (6) από τους μαθητές αναφερόμενοι στη χρησιμότητα των αρχαίων, εμμέσως θεωρούν ότι ενισχύει την εθνική τους ταυτότητα. Κρίνουμε ότι το επιχείρημά τους περί ενίσχυσης της εθνικής ταυτότητας διατυπώνεται μέσα από αναφορά στην ανάγκη σύνδεσης της σύγχρονης Ελλάδας με την αρχαία και στην ανάγκη σύνδεσης με τον ελληνικό πολιτισμό.

Μέσα από τις απαντήσεις των μαθητών φαίνεται να αισθάνονται ότι τα αρχαία ελληνικά αποτελούν κομμάτι του παρελθόντος τους και του πολιτισμού τους, κάτι που συνεπάγεται πιο συγκεκριμένα ότι αποτελούν κομμάτι του εθνικού τους εαυτού. Κρίνουμε ότι αυτό επίσης προκύπτει από τη χρήση α' πληθυντικού προσώπου. Χαρακτηριστικές είναι οι παρακάτω απαντήσεις:

«είναι οι ρίζες μας η απαρχή της Ελλάδας, δηλαδή είναι λογικό να μας βοηθήσει»
(Δημήτρης)

«έχει ένα ενδιαφέρον, είναι μέρος του πολιτισμού μας. Είναι η γλώσσα μας, πως μαθαίνουμε την ιστορία και τα ελληνικά τα αρχαία είναι πάντα μέρος της γλώσσας μας, του πολιτισμού μας γενικά» (Αλέξανδρος)

«είναι το παρελθόν μας δεν μπορούμε να το διαγράψουμε έτσι, είναι κομμάτι του δικού μας εαυτού» (Αναστασία)

Κοινωνική καταξίωση

Κρίνουμε ότι κάποιοι από τους μαθητές όταν αναφέρουν ότι τα αρχαία είναι ένα μάθημα που προσφέρει γενικές γνώσεις, υπονοούν ότι σε καθιστά κοινωνικά πιο καταξιωμένο. Χαρακτηριστική είναι η ακόλουθη απάντηση:

«πιστεύω γενικά βοηθάνε, δηλαδή θα βρεθώ σίγουρα κάποια στιγμή σε ένα τραπέζι και θα συζητήσω με κάποιους ανθρώπους, οι οποίοι είναι διαβασμένοι και εμένα προσωπικά μου

αρέσει να συζητάω γιατί είμαι κοινωνικός άνθρωπος, θα με βοηθήσουν για να έχω κάποια επιχειρήματα, για να ξέρω κάποια πράγματα. Μου άρεσει να έχω γνώσεις για τα πάντα και να μπορώ να συμμετέχω σε όλες τις συζητήσεις» (Δημήτρης)

Παρουσία μαθήματος στο σχολικό πρόγραμμα

Ο Αλέξανδρος εκφράζει την άποψη ότι χρειάζεται να διδάσκονται τα αρχαία από τη στιγμή που υπάρχουν στο ωρολόγιο σχολικό πρόγραμμα. Δέχεται δηλαδή τη χρησιμότητά τους, όπως επίσης και όλων των υπολοίπων μαθημάτων που διδάσκονται στο σχολείο, από τη στιγμή που κάποιος που «ξέρει» περισσότερα επέλεξε να διδάσκονται.

«σίγουρα προσφέρουνε όλα τα μαθήματα κάτι, δηλαδή και που είμαι θετική διαβάζω όλα τα μαθήματα δεν έχω θέμα (...) και αρχαία διαβάζω δεν έχω θέμα. Σίγουρα όλα προσφέρουνε κάτι, δηλαδή το να τα καταργήσεις δεν ξέρω κατά πόσο θα βοηθήσει σίγουρα» (Αλέξανδρος)

Εισαγωγή σε θεωρητικές σχολές

Ο Ορέστης αναφέρει ως λόγο χρησιμότητας της διδασκαλίας των αρχαίων την εισαγωγή στις θεωρητικές σχολές. Κρίνουμε ότι θεωρεί τα αρχαία ως βασικό μάθημα της θεωρητικής κατεύθυνσης, το οποίο μπορεί να εξασφαλίσει την επιτυχία εισαγωγής στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση.

«ας πούμε κάποια άτομα που θέλουνε να ακολουθήσουνε τη θεωρητική και ας πούμε πρέπει να μάθουνε γραμματική και τέτοια δεν θα τους βόλενε» (Ορέστης)

3.2 Αντιλήψεις μαθητών για την ελληνική γλώσσα

Στην ενότητα αυτή θα αναφερθούν τα αποτελέσματα των απαντήσεων των μαθητών που αφορούν τις αντιλήψεις τους για την ελληνική γλώσσα, όσον αφορά ειδικότερα την πιθανή

ανωτερότητά της έναντι άλλων γλωσσών, τη σχέση της νέας με την αρχαία ελληνική και την αλλοίωση που έχει δεχτεί σήμερα.

3.2.1 Αντιλήψεις περί ανωτερότητας της ελληνικής γλώσσας έναντι άλλων γλωσσών

Στην ερώτηση αν πιστεύουν ότι η ελληνική είναι ανώτερη από άλλες γλώσσες οι έξι (6) από τους οχτώ (8) μαθητές απάντησαν θετικά. Κάποιοι αναφέρθηκαν από μόνοι τους στην ανωτερότητα της ελληνικής και άλλοι ύστερα από νύξεις της ερευνήτριας. Όσοι έκαναν λόγο για την μεγαλύτερη αξία της ελληνικής συγκριτικά με άλλες γλώσσες χρησιμοποίησαν τα εξής επιχειρήματα: η ελληνική διαθέτει πιο πλούσιο λεξιλόγιο συγκριτικά με άλλες γλώσσες, ο ελληνικός πολιτισμός υπερέχει άρα υπερέχει και η ελληνική γλώσσα, η εκμάθηση της ελληνικής είναι πιο δύσκολη από την εκμάθηση άλλων γλωσσών, η αρχαία ελληνική διδάσκεται και στο εξωτερικό και αυτό υποδηλώνει την αξία της.

Πιο αναλυτικά κάποιοι θεώρησαν ότι η ελληνική έχει ιδιαίτερη αξία λόγω της ανωτερότητας του ελληνικού πολιτισμού και γενικότερα της ιστορίας της κοινωνίας στην οποία έχει χρησιμοποιηθεί. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση ενός μαθητή, ο οποίος πιο συγκεκριμένα κάνει λόγο για το κύρος που διέθεταν οι ομιλητές της αρχαίας ελληνικής, λόγω της συγκεκριμένης κοινωνικοϊστορικής στιγμής στην οποία έζησαν που χαρακτηρίστηκε από οικονομική και πνευματική άνθηση.

«η κάθε γλώσσα είναι οι άνθρωποι που τη μιλάνε. Σκέφτομαι τους ανθρώπους τότε, δηλαδή τους φιλοσόφους και τους επιστήμονες κλπ, μπορούμε να πούμε ότι η γλώσσα μας είχε και έχει αξία» (Δημήτρης)

Μια μαθήτρια θεωρεί ότι από τη στιγμή που η ελληνική γλώσσα διδάσκεται σε χώρες του εξωτερικού, σημαίνει ότι διαθέτει ιδιαίτερη αξία ως γλώσσα που αναγνωρίζεται διεθνώς.

«ακόμα και στα σχολεία στο εξωτερικό έχουνε κάποιο λόγο για να το κάνουν αυτό και μετά έχουν καταλάβει τη σημασία τους γενικά ως γλώσσα» (Αναστασία)

Κάποιοι αναφέρονται στην ανωτερότητα της ελληνικής λόγω της ιδιαίτερης αξίας της προγενέστερης μορφής της, της αρχαίας ελληνικής. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση που ακολουθεί:

«σίγουρα η αρχαία έχει άλλη αξία» (Άννα)

Κάποιοι άλλοι αιτιολόγησαν την ανωτερότητα της ελληνικής γλώσσας με βάση ειδικότερα ένα υποτιθέμενο πιο πλούσιο λεξιλόγιο συγκριτικά με άλλες γλώσσες. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση του Δημήτρη, ο οποίος ανέφερε ότι η ελληνική διαθέτει ένα πολύ πλούσιο λεξιλόγιο, λόγω πολλών συνώνυμων λέξεων, συγκριτικά με άλλες γλώσσες και λόγω του ότι έχει το προνόμιο να διαθέτει λέξεις οι οποίες δεν μεταφράζονται σε άλλες γλώσσες.

«μερικές λέξεις στα ελληνικά δεν μπορούμε να τις μεταφράσουμε στα αγγλικά, δηλαδή πάρα πολλές φορές εεε και όταν έκανα αγγλικά δηλαδή με παραξένευε αυτό που μου έλεγε η καθηγήτριά μου, μην σκέφτεσαι ελληνικά, γιατί πάρα πολλές λέξεις δεν μπορείς να τις μεταφράσεις και τις λες περιφραστικά αναγκαστικά (...) δεν υπάρχει λόγος να δανειστείς, έχει πάρα πολλά συνώνυμα» (Δημήτρης)

Ένας μαθητής στηρίζει την ανωτερότητα της ελληνικής στην υποτιθέμενη δυσκολία μάθησής της, γιατί κατά τη γνώμη του είναι πιο περίπλοκη από άλλες γλώσσες, αν και αναγνωρίζει και άλλες δύσκολες γλώσσες ειδικότερα την κινεζική και την ιαπωνική.

«ναι όπως και άλλες...όπως δεν μπορούν να μάθουν όλοι κινέζικα ή γιαπωνέζικα που 'ναι πολύ δύσκολες γλώσσες, μπορεί και αυτές να 'ναι πολύ πλούσιες γλώσσες. Και από συντακτική άποψη αν κάποιος έχει κάνει και αγγλικά και γαλλικά όπως έχω κάνει εγώ βλέπουμε πως το συντακτικό αυτών των γλωσσών είναι πολύ πιο εύκολο σε σχέση με το συντακτικό της ελληνικής γλώσσας, είναι πολύ πιο απλό» (Χρήστος)

Από όλους τους ερωτώμενους μαθητές μόνο οι δύο (2) αρνήθηκαν κάποια ιδιαιτερότητα ή ανωτερότητα της ελληνικής έναντι άλλων γλωσσών. Αναφέρθηκαν όμως σε ανωτερότητα του ελληνικού πολιτισμού, διαχωρίζοντάς τον από τη γλώσσα, όπως φαίνεται από τις απαντήσεις τους παρακάτω:

«Όχι για τη γλώσσα δεν το νομίζω, αλλά ότι υπερέχουμε σε άλλα πράγματα ναι ισχύει. Έχουμε άλλον πολιτισμό» (Ορέστης)

«εεε ναι δεν...ε ναι πιστεύω γενικά ότι είναι πιο πάνω στον πολιτισμό» (Αλέξανδρος)

3.2.2 Αντιλήψεις για τη σχέση αρχαίας και νέας ελληνικής γλώσσας

Όσον αφορά τη σχέση αρχαίας και νέας ελληνικής γλώσσας οι έξι (6) μαθητές απάντησαν ότι αποτελούν δύο διαφορετικές γλώσσες. Ο καθένας τεκμηρίωσε ωστόσο με τον δικό του τρόπο την άποψή του. Οι υπόλοιποι δύο (2) ανέφεραν ότι αρχαία και νέα είναι δύο όμοιες γλώσσες, υποστηρίζοντας όμως ότι έχουν κάποιες διαφορές μεταξύ τους.

Κάποιοι από τους μαθητές που αναφέρθηκαν στη διαφορά αρχαίας και νέας ελληνικής γλώσσας, έφτασαν σε σημείο να χαρακτηρίσουν την αρχαία ως τελείως «ξένη γλώσσα». Χαρακτηριστική είναι η ακόλουθη απάντηση μιας μαθήτριας.

«ε όχι δεν είναι το ίδιο. Εντάξει τα αρχαία είναι κάτι τελείως άγνωστο, είναι λες και είναι μια ξένη γλώσσα, έχει πολλά πράγματα παραπάνω απ' όσα έχουμε μάθει. Εντάξει τη νέα ελληνική την έχουμε μάθει από παιδιά, ενώ αυτή τη γλώσσα τη μαθαίνουμε αργότερα και επίσης αυτή τη γλώσσα δεν μπορούμε να τη μιλήσουμε κιόλας, δεν μπορεί κάποιος να μιλήσει αρχαία ελληνικά. Θυμάμαι ότι καθώς έκανα το συντακτικό, έβρισκα κάποιες λέξεις που πραγματικά δεν ήξερα ότι ήταν ελληνικές, δεν φαντάστηκα ποτέ ότι θα ήταν ελληνικές αυτές οι λέξεις, θυμάμαι συγκεκριμένα μια λέξη που λεγόταν καίπερ και άκοα, δεν θυμάμαι ακόμα τι είναι» (Αναστασία)

Χαρακτηριστική είναι και η ακόλουθη απάντηση ενός μαθητή, ο οποίος χαρακτηρίζει τα αρχαία ελληνικά ως ξένη γλώσσα, ταυτόχρονα όμως αναφέρει ότι αρχαία και νέα ελληνική έχουν αρκετές ομοιότητες μεταξύ τους.

«ναι ναι έχουν αρκετή σχέση σε κάποια σημεία ναι, αλλά ήταν και κάποιες άλλες λέξεις που ήταν λες και δεν τις έχω δει ποτέ μου, δηλαδή τέρμα καινούριες. Στην αρχή σαν ξένη γλώσσα» (Αλέξανδρος)

Δύο (2) μαθητές ανέφεραν επίσης ότι πρόκειται για δύο διαφορετικές γλώσσες, λέγοντας συγκεκριμένα ότι η νέα ελληνική αποτελεί εξέλιξη της αρχαίας. Έκαναν επιπλέον λόγο για το πόσο φυσική είναι η αλλαγή της γλώσσας. Χαρακτηριστικές είναι οι ακόλουθες απαντήσεις:

«αν δεν υπήρχαν τα αρχαία δεν θα υπήρχαν τα νέα, κάτι τέτοιο. Αλλά εντάζει κάποια στιγμή θα εξελίσσονταν η γλώσσα, δεν γίνεται να μην εξελιχθεί» (Ορέστης)

«σίγουρα τα αρχαία έχουν σχέση με τα νέα ελληνικά, ότι ξεκίνησαν από την αρχαία Ελλάδα και όσο περνούσαν τα χρόνια εξελισσότανε σα γλώσσα, αλλά δε πιστεύω ότι...ότι έχουν αυτή τη στιγμή κάποια ξεκάθαρη ομοιότητα σα...οι δύο αυτές γλώσσες. Τα νέα ελληνικά είναι η εξέλιξη των αρχαίων ελληνικών» (Χρήστος)

Ενώ δύο (2) μαθητές χαρακτήρισαν την αρχαία και τη νέα ελληνική ως όμοιες μεταξύ τους γλώσσες.

«πιστεύω ότι είναι παρόμοιες και οι δύο γιατί όσο να ναι εντάζει υπάρχουν και κάποια πράγματα, τα οποία δεν ισχύουν στη νέα ελληνική, αλλά υπάρχουν και πράγματα τα οποία όντως ισχύουν, δηλαδή...ναι και είναι γι' αυτό το λόγο παρόμοιες ουσιαστικά εεε είναι η συνέχεια αλλά σε πιο extreme μορφή» (Νεφέλη)

«είναι αδερφάκια. Εεε όλο το λεξιλόγιο της νέας ελληνικής, όλα από εκεί ξεκινάνε» (Δημήτρης)

3.2.3 Αντιλήψεις για φθορά της νέας ελληνικής γλώσσας

Στην ερώτηση αν κινδυνεύει σήμερα η ελληνική γλώσσα οι έξι (6) από τους οχτώ (8) μαθητές έδωσαν θετική απάντηση, ενώ οι άλλοι δύο (2) απάντησαν αρνητικά. Όσοι απάντησαν θετικά το έκαναν χωρίς να αναφέρουν άμεσα κινδύνους, αλλά μόνο έμμεσα μέσα από αναφορές για κακή χρήση της από τους ομιλητές της και φθορά της λόγω των ξένων λέξεων που χρησιμοποιούν. Επίσης, όσοι αναφέρθηκαν σε φθορά της ελληνικής, μίλησαν ταυτόχρονα για τη χαμένη αξία της συγκριτικά με την προγενέστερη μορφή της, την αρχαία ελληνική.

Πιο αναλυτικά, όσοι έκαναν λόγο για φθορά της νέας ελληνικής και για κακή της χρήση από τους ομιλητές έθιξαν ειδικότερα τη χρήση ξένων-δάνειων λέξεων, το φτωχό λεξιλόγιο των ομιλητών και τη χρήση ιδιωματισμών από τους ομιλητές. Οι περισσότεροι μίλησαν για φτωχό λεξιλόγιο και χρήση ξένων-δάνειων λέξεων από άλλες γλώσσες. Κρίνουμε ότι κάνοντας λόγο για φτωχό λεξιλόγιο, αναφέρονται στο λεξιλόγιο που χρησιμοποιούν οι νέοι σήμερα. Χαρακτηριστικές είναι οι ακόλουθες απαντήσεις:

«πιστεύω σήμερα δεν μιλάμε σωστά, χρησιμοποιούμε πιο πολύ...πιο ξένες λέξεις σε...απ' ότι παλιά» (Αννα)

«η νέα ελληνική σήμερα έχει πιο φτωχό λεξιλόγιο (...) δεν εμπλουτίζουμε το λεξιλόγιό μας, μιλάμε με ξένες λέξεις» (Στέλλα)

«πιστεύω ότι δεν τη χρησιμοποιούμε όπως θα έπρεπε από την άποψη ότι το λεξιλόγιό της είναι τόσο μεγάλο και τόσο πλούσιο, αλλά έχουμε επιλέξει να χρησιμοποιούμε πολύ μικρό μέρος αυτού του λεξιλογίου και μπορεί να αρχίσουν να χάνονται λέξεις που παλιότερα μπορεί να χρησιμοποιούτανε και τώρα όχι και αυτό μπορεί να οφείλεται καθαρά και σε συνδυασμό ότι μαθαίνουμε ξένες γλώσσες» (Χρήστος)

«γενικά σήμερα δεν μιλάμε σωστά, κλέβουμε από δω στοιχεία, κλέβουμε από κει και αντί να χρησιμοποιήσουμε δικές μας λέξεις χρησιμοποιούμε ξένες» (Νεφέλη)

Ο Δημήτρης μίλησε επιπλέον για κακή χρήση της ελληνικής γλώσσας λόγω της χρήσης ιδιωματισμών και τοπικών διαλέκτων. Συγκεκριμένα εξέφρασε την άποψη ότι δεν ομιλείται υποτίθεται αυτούσια κατ' αυτόν η γλώσσα και δέχεται αλλαγές στην προφορά. Αναφέρεται επίσης στα greeklish, αν και από τον τρόπο που το θέτει, κρίνουμε ότι αναφέρεται στη χρήση ξένων λέξεων.

«μπορείς να καταλάβεις κιόλας, κόβουμε τις λέξεις, μιλάμε τα greeklish (...) εγώ πιστεύω πως η κάθε γλώσσα θα πρέπει να μιλιέται αυτούσια» (Δημήτρης)

Οι υπόλοιποι δύο (2) μαθητές εξέφρασαν αντίθετη άποψη και δεν έκαναν κάποια αναφορά σε φημολογούμενη φθορά της ελληνικής γλώσσας. Ο Αλέξανδρος μάλιστα έδειξε να μην κατανοεί

καν την ερώτηση που του έκανε η ερευνήτρια, υποδηλώνοντας με τον τρόπο αυτό ότι δεν του έχει περάσει ποτέ κάτι τέτοιο από το μυαλό.

«μπα όχι δεν νομίζω» (Ορέστης)

«από τι κινδυνεύει;» (Αλέξανδρος)

Επίσης όταν τους έγιναν νύξεις από την ερευνήτρια για λόγους που φημολογείται ότι κινδυνεύει η ελληνική γλώσσα σήμερα εξακολούθησαν να μην συμμερίζονται την άποψη της. Σχολίασαν ειδικότερα το επιχείρημα για τα greeklish, απορρίπτοντας την ιδέα ότι η γλώσσα φθείρεται λόγω των greeklish.

«εεε κοίτα εντάξει δεν νομίζω να κινδυνεύει η γλώσσα από αυτό. Δηλαδή τι ότι χρησιμοποιούμε greeklish σημαίνει ότι πάει η γλώσσα; Μπα όχι δεν ...δεν νομίζω» (Ορέστης)

«για τα greeklish που είπες δεν νομίζω..δηλαδή δεν νομίζω να επηρεάζει» (Αλέξανδρος)

3.3 Εμπειρίες μαθητών με τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και στάσεις και απόψεις τους γι' αυτήν

Στην ενότητα αυτή θα παρουσιαστούν οι στάσεις των μαθητών για τα αρχαία ελληνικά, ειδικότερα ως προς το εάν τους αρέσει το συγκεκριμένο μάθημα ή όχι, τι τους αρέσει και τι δεν τους αρέσει όπως και επιπλέον εάν συμφωνούν με τον τρόπο που διδάσκονται τα αρχαία και τι θα άλλαζαν στον τρόπο διδασκαλίας τους.

3.3.1 Στάσεις μαθητών για το μάθημα των αρχαίων ελληνικών

Από τους οχτώ (8) μαθητές που συμμετείχαν στην έρευνα οι τρεις (3) δήλωσαν ότι το μάθημα των αρχαίων τους αρέσει. Οι τέσσερις (4) κράτησαν αρνητική στάση, ενώ ένας (1) μαθητής τήρησε μια πιο πιο μετριασμένη στάση, δηλαδή εξέφρασε μια υπό προϋποθέσεις θετική στάση

για τα αρχαία. Ωστόσο αρκετοί μαθητές και συγκεκριμένα πέντε (5) ανέφεραν ότι είναι ένα μάθημα που δεν αρέσει στους περισσότερους συμμαθητές τους. Οι υπόλοιποι τρεις (3) αναγνωρίζουν και θετικές στάσεις από την πλευρά των συμμαθητών τους, αναφέροντας επιπλέον ότι το αν θα αρέσουν ή όχι τα αρχαία εξαρτάται από την κατεύθυνση που ακολουθεί ο καθένας και από το φύλο του κάθε μαθητή.

Από τους μαθητές που ανέφεραν ότι τους αρέσουν τα αρχαία η Αναστασία και η Νεφέλη δήλωσαν ξεκάθαρα τη θετική τους στάση απέναντι στο μάθημα, ενώ ο Αλέξανδρος απάντησε μεν θετικά, αλλά τοποθέτησε το μάθημα σε χαμηλότερη ιεραρχία από το μάθημα της ιστορίας.

«μ' αρέσει να διαβάζω ευχάριστα (...) και τα αρχαία. Είναι ειδικά όταν έχω... όταν πρέπει να γράψω κάποιο διαγώνισμα ή όταν έχω εξετάσεις είναι απ' τα πιο ευχάριστα» (Αναστασία)

«τα αρχαία...ναι μου φαίνονται ενδιαφέρον» (Νεφέλη)

«εεε ναι μου αρέσουν τα αρχαία, όχι σε τόσο μεγάλο βαθμό όσο η ιστορία, αλλά δεν έχω θέμα ούτε δεν μου αρέσουν, ούτε μου αρέσουν πάρα πολύ» (Αλέξανδρος)

Χαρακτηριστικές απαντήσεις που υποδηλώνουν απέχθεια για το μάθημα είναι οι ακόλουθες:

«δεν τα παώ καθόλου μα καθόλου καλά με τα αρχαία» (Ορέστης)

«γενικά καμία. Δεν μου τραβάνε και το ενδιαφέρον» (Στέλλα)

Ένας από τους μαθητές, έδωσε μια πιο περίπλοκη απάντηση, που εξηγούσε ότι κάτω από ορισμένες συνθήκες θα μπορούσε να είναι εύκολο μάθημα και να του τραβάει το ενδιαφέρον. Ακολουθεί η απάντηση του:

«τα αρχαία πιστεύω είναι για μένα πρακτικό μάθημα, δεν είναι θέμα απομνημόνευσης, γιατί αν βρεις τα κουμπιά τους και στο συντακτικό και στη γραμματική απ' ότι μου χουν πει που έχω συζητήσει και με παιδιά της θεωρητικής, οι οποίοι είναι καλοί μαθητές μου έχουν πει ότι δεν είναι κάτι δύσκολο, αρκεί να βρεις τα κουμπιά τους» (Δημήτρης)

Όσον αφορά τη στάση των μαθητών για τα αρχαία ελληνικά όπως αυτή εκφράστηκε μέσω των συμμαθητών τους, οι περισσότεροι μαθητές κρατάνε αρνητική στάση απέναντι στα αρχαία. Μάλιστα απάντησαν με τρόπο που υποδηλώνεται έντονα η απέχθεια τους για το μάθημα αυτό. Χαρακτηριστική είναι η ακόλουθη απάντηση:

«οι περισσότεροι τα σιχαίνονται» (Δημήτρης)

Επίσης εκφράζεται η άποψη ότι σύμφωνα με κάποιους μαθητές είναι ένα μάθημα που ουσιαστικά δεν προσφέρει κάτι και θα έπρεπε να καταργηθεί.

«δεν τα θέλουν τα αρχαία, λένε να καταργηθούν και τέτοια» (Άννα)

«έχω τσακωθεί πολλές φορές με παιδιά της θετικής γι' αυτό το θέμα γιατί λένε ότι είναι μια γλώσσα ξεχασμένη» (Αναστασία)

Από τους υπόλοιπους μαθητές που ανέφεραν ότι αναγνωρίζουν και κάποιες θετικές στάσεις των συμμαθητών τους, δύο διευκρίνισαν ότι η θετική ή αρνητική στάση εξαρτάται από την κατεύθυνση για πανελλήνιες που πρόκειται να ακολουθήσει κάθε μαθητής.

«εντάξει είναι όπως βλέπουμε να χωρίζονται τα παιδιά σε κατευθύνσεις. Υπάρχουν άτομα που θέλουν να ακολουθήσουν θεωρητική κατεύθυνση και τα προτιμούν και άλλοι λόγω θετικής κατεύθυνσης που δε τους αρέσουν καν» (Χρήστος)

«όπως σου είπα και πριν παίζει ρόλο και τι κατεύθυνση είναι να ακολουθήσει ο καθένας, δηλαδή αυτοί που θα πάνε θεωρητική λένε καλά λόγια, τους αρέσουν τα αρχαία, ενώ αυτοί που θα πάνε θετική λένε τα χειρότερα» (Νεφέλη)

Ο Ορέστης από την πλευρά του πρόσθεσε ότι οι στάσεις των συμμαθητών του για το μάθημα των αρχαίων εξαρτώνται από το φύλο, ειδικότερα αναφέρει ότι τα αρχαία προτιμώνται από τα κορίτσια και όχι από τα αγόρια.

«οι πιο πολλοί δεν τα πάνε που κάνω παρέα, δηλαδή ας πούμε πάνε πως να το πω πάνε περισσότερο κορίτσια εεε θεωρητική που έχει τα αρχαία και τέτοια γιατί ας πούμε θέλουν να γίνουν δασκάλες και τέτοια, τα αγόρια δεν πάνε» (Ορέστης)

Θετικά σημεία του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών σύμφωνα με τους μαθητές

Οι τρεις μαθητές που απάντησαν ότι τους αρέσουν τα αρχαία, όταν ρωτήθηκαν τι τους αρέσει στο συγκεκριμένο μάθημα, εξέφρασαν ο καθένας διαφορετική άποψη. Πιο συγκεκριμένα η Αναστασία ανέφερε ότι της αρέσει να ασχολείται με την ετυμολογία των λέξεων

«μ' αρεσει πάρα πολύ να μαθαίνω την ετυμολογία και από που προέρχονται οι λέξεις και... και βασικά αυτό, αυτό μ' αρέσει πάρα πολύ» (Αναστασία)

Η Νεφέλη εκδήλωσε ενδιαφέρον για τη συντακτική ανάλυση των αρχαίων κειμένων, κάτι που όπως αναφέρει τη βοηθάει και στο να μεταφράζει αρχαία κείμενα

«να αναλύεις ένα κείμενο συντακτικά και είναι πολύ ενδιαφέρον όλο αυτό, να μαθαίνεις να μεταφράζεις ένα αρχαίο κείμενο, οπότε λειτουργεί στο να αγαπήσω το συγκεκριμένο μάθημα» (Νεφέλη)

Αντιθέτως, ο Αλέξανδρος αναφέρει ότι του τραβάει το ενδιαφέρον η ενασχόληση με το περιεχόμενο του κειμένου.

«πέρα απ' τις υπερβολικές λεπτομέρειες, δηλαδή φέτος που κάνουμε χωρίς γραμματική κλπ είναι κυρίως μόνο κείμενο και μετάφραση είναι ωραία, δεν έχω θέμα» (Αλέξανδρος)

Αρνητικά σημεία του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών σύμφωνα με τους μαθητές

Οι κυριότεροι λόγοι για τους οποίους οι μαθητές εκδηλώνουν απέχθεια για τα αρχαία στρέφονται γύρω από τη δυσκολία του συγκεκριμένου μαθήματος και τον τρόπο διδασκαλίας του. Όσοι μαθητές αναφέρθηκαν στη δυσκολία του μαθήματος στηρίζουν το επιχείρημά τους ο καθένας σε άλλους λόγους. Πιο συγκεκριμένα, μια μαθήτρια αναφέρει ότι το μάθημα απαιτεί αποστήθιση και αυτό τη δυσκολεύει και την απωθεί.

«δεν ξέρω απλά δεν μπορώ να μάθω πολύ εύκολα απέξω» (Άννα)

Τρεις μαθητές ανέφεραν ότι τους δυσκολεύει και τους απωθεί η τόση ενασχόληση με τη γραμματική και το συντακτικό. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση που ακολουθεί:

«δεν είναι κάτι συγκεκριμένο απλά αυτό τα πήρα απ' την αρχή με κακό μάτι, γενικά πιστεύω ότι είναι ένα δύσκολο μάθημα το οποίο θέλει να έχεις απ' την αρχή καλές βάσεις (...) με κουράζει που οι καθηγητές επιμένουν τόσο πολύ με τη γραμματική και το συντακτικό και...και με τη μετάφραση» (Στέλλα)

Ένας μαθητής αναφέρει ότι είναι ένα μάθημα με πολλές απαιτήσεις, αναφέροντας σαν παράδειγμα το διαφορετικό συντακτικό από αυτό της νέας ελληνικής. Αναφέρεται επίσης στη δυσκολία της μετάφρασης των αρχαίων κειμένων.

«δύσκολο είναι (...) στο πόσα πολλά πράγματα χρειάζεσαι για το πιο απλό, για να κάνεις μία μετάφραση και το συντακτικό είναι λίγο διαφορετικό σε σχέση με το σημερινό» (Χρήστος)

Κάποιοι μαθητές ανέφεραν ως λόγο αντιπάθειας των αρχαίων τους διδάσκοντες και τον τρόπο που διδάσκουν το μάθημα. Χαρακτηριστικά, η Στέλλα αποδίδει άμεσα την απέχθειά της και ειδικότερα το φόβο της στο χαρακτήρα και τον τρόπο διδασκαλίας του καθηγητή.

«τα αρχαία στην αρχή ναι, δηλαδή νόμιζα ότι θα τα πάω καλά, αλλά στην πρώτη γυμνασίου επειδή είχα έναν καθηγητή, ο οποίος ήταν αρκετά αυστηρός και φοβιστικός, τα πήρα λίγο με φόβο τα αρχαία και με μίσος, εξαιτίας αυτού του καθηγητή» (Στέλλα)

3.3.2 Απόψεις μαθητών για τον τρόπο διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών

Επίσης οι μαθητές ρωτήθηκαν πως τους φαίνεται ο τρόπος που διδάσκονται τα αρχαία, αν συμφωνούν με αυτόν ή αν θέλουν να αλλάξει κάτι. Οι έξι (6) μαθητές ανέφεραν προβληματικά σημεία στον τρόπο που διδάσκεται το συγκεκριμένο μάθημα και πρότειναν αλλαγές που θα ήθελαν. Οι αλλαγές που πρότειναν δεν αφορούν αποκλειστικά τρόπους διεξαγωγής του μαθήματος, αλλά γενικότερες αλλαγές όπως μείωση των ωρών διδασκαλίας, πιο επαρκείς διδάσκοντες γνωστικά και παιδαγωγικά, μεγαλύτερη ενασχόληση με το περιεχόμενο των αρχαίων κειμένων και μικρότερη με το γραμματικοσυντακτικό μέρος του μαθήματος, καθώς και αλλαγή του τρόπου αξιολόγησης του μαθήματος.

Από τους έξι μαθητές που δεν συμφωνούν με τον τρόπο διδασκαλίας, οι περισσότεροι θα ήθελαν μεγαλύτερη έμφαση στο περιεχόμενο των κειμένων και μικρότερη στη γραμματική και το συντακτικό. Χαρακτηριστικές είναι οι απαντήσεις που ακολουθούν:

«εμένα με ενοχλούν κάποια πράγματα (...) αυτό πρέπει να το σκεφτώ...δεν το χω σκεφτεί ποτέ, μόνο σκέφτομαι ότι θα υπήρχαν και άλλοι τρόποι, ίσως να ασχολούμαστε περισσότερο με το κείμενο, με τα μηνύματα που δίνει» (Αναστασία)

«ναι μεγαλύτερη έμφαση στο κείμενο και όχι τόσες λεπτομέρειες με γραμματική και συντακτικό» (Αλέξανδρος)

Δύο μαθητές αναφέρουν ότι αυτό που θέλουν να αλλάξει είναι η στάση των διδασκόντων απέναντι στο μάθημα, αλλά και απέναντι στους μαθητές. Ο καθένας εκφράζει την άποψη αυτή με διαφορετικό τρόπο και από τη δική του οπτική. Ο Ορέστης αναφέρει ότι πρέπει να αλλάξει ριζικά ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζουν οι καθηγητές το μάθημα και να το κάνουν πιο διαδραστικά. Η Στέλλα προτείνει να διδάσκεται το συγκεκριμένο μάθημα από καθηγητές οι οποίοι να είναι γνωστικά και παιδαγωγικά επαρκείς. Επίσης προτείνει μείωση ωρών διδασκαλίας των αρχαίων.

«μάθε πρώτα ας πούμε διαδραστικά ή με κάποιον άλλον τρόπο για την αρχαία Ελλάδα. Να ας πούμε και οι ίδιοι οι καθηγητές σ' εμάς λένε α αν είχα έναν προτζέκτορα θα σας δείχναμε εικόνες ή θα πηγαίναμε πάνω θα σας δείχναμε το 'να τ' άλλο. Ωραία στο χέρι σου είναι ρε φίλε να στείλεις μια επιστολή να πάρεις το Υπουργείο Παιδείας να σου στείλει έναν προτζέκτορα. Γιατί δεν το κάνεις; Γιατί το διδάσκεις έτσι; Άλλαξε τον τρόπο τελείως» (Ορέστης)

«εγώ θα προτιμούσα το μάθημα να γίνεται όπως γίνεται, αλλά να γίνεται με πιο σωστό τρόπο και να τραβάει το ενδιαφέρον των μαθητών, δηλαδή ο καθηγητής να έχει μεταδοτικότητα, να μην είναι τόσο αυστηρός ώστε να τον αντιπαθούν οι μαθητές και να αδιαφορούν για το μάθημά του (...) απλά το μόνο που θεωρώ εγώ είναι να μειωθούν οι ώρες διδασκαλίας. Τα διδασκόμαστε υπερβολικές ώρες θεωρώ και όλα τα παιδιά αναρωτιόμασταν γενικά και το 'χαμε κάνει παρατήρηση σε καθηγητές μας» (Στέλλα)

Ένας άλλος μαθητής προτείνει ριζική αλλαγή του μαθήματος ως έχει και αντικατάστασή του με ένα μάθημα στο οποίο θα διδάσκονται μεταφρασμένα στα νέα ελληνικά αρχαία κείμενα. Προτείνει επίσης να μην υπάρχει αξιολόγηση στα αρχαία και να αποκτήσουν τη μορφή σεμιναριακού μαθήματος.

«έτσι όπως γίνεται το μάθημα, πηγαίνουμε, το διαβάζουμε, μας λένε τη μετάφραση, το γράφουμε. Αυτό είναι όλο και μας βάζουν κάποιες ασκήσεις, αν άλλαζε ο τρόπος τελείως όλοι θα ‘χαμε μια μαζική προσήλωση στο μάθημα των αρχαίων, είμαι σίγουρος γι’ αυτό (...) εγώ θα...πιστεύω ότι θα ‘πρεπε να υπάρχει ένας διαχωρισμός, να υπάρχει ένα μάθημα όπου τα κείμενα να είναι μεταφρασμένα γι’ αυτούς που ενδιαφέροντα χωρίς να εξετάζεται, κάτι σαν σεμινάριο και χωρίς αξιολόγηση, δηλαδή να το κάνουν για να μορφωθείς»
(Δημήτρης)

Δύο από τους μαθητές δεν προτείνουν κάποια αλλαγή στον τρόπο διδασκαλίας των αρχαίων, ο καθένας για τους δικούς του λόγους. Η μία μαθήτρια συμφωνεί με τον τρόπο διδασκαλίας των αρχαίων και δεν προτείνει καμία αλλαγή.

«όχι δεν θα άλλαζα κάτι» (Νεφέλη)

Ο άλλος μαθητής από την πλευρά του, ομολογεί ότι δεν τον ενδιαφέρει το θέμα και συνεπώς δεν είχε σκεφτεί περί αλλαγής τρόπου διδασκαλίας.

«δεν ξέρω εντάξει δε...δεν μπορώ να σκεφτώ κάποιον άλλον τρόπο που θα μπορούσαν να διδαχτούν και είναι και κάτι που πραγματικά δεν το χω σκεφτεί, γιατί δεν είναι και ένα μάθημα που με τραβάει. Αν μου τραβούσε το ενδιαφέρον μπορεί να σκεφτόμουν ότι μπορεί να ναι και λάθος ο τρόπος που μας τα διδάσκουν» (Χρήστος)

3.4 Αντιδράσεις των μαθητών στον αντίλογο της επιστήμης στα ιδεολογήματα για τα αρχαία και τη γλώσσα

Στην ενότητα αυτή θα παρουσιαστούν οι αντιδράσεις των μαθητών στον αντίλογο της γλωσσολογίας στις αντιλήψεις που συμπίπτουν με ιδεολογήματα περί εξιδανίκευσης της

ελληνικής γλώσσας, περί κινδυνολογίας για αυτήν και πλεονεκτημάτων από τη διδασκαλία της αρχαίας όσον αφορά στην καλύτερη χρήση της νέας ελληνικής. Η ερευνήτρια είχε προετοιμάσει κάποιες νύξεις αντιλόγου στους μαθητές που φάνηκε να υιοθετούν τα συνήθη ιδεολογήματα που κυκλοφορούν για την ελληνική γλώσσα και για τη χρησιμότητα των αρχαίων ελληνικών.

3.4.1 Αντίλογος επιστήμης για ανωτερότητα της ελληνικής γλώσσας και αντιδράσεις μαθητών

Σε όσους μαθητές εξέφρασαν την άποψη ότι η ελληνική γλώσσα έχει ιδιαίτερη αξία ειδικότερα λόγω του υποτιθέμενου πλουσιότερου λεξιλογίου της συγκριτικά με άλλες γλώσσες, η ερευνήτρια ενημέρωσε ότι σύμφωνα με τους γλωσσολόγους δεν υπάρχουν πλούσιες και φτωχές γλώσσες, ούτε ανώτερες και κατώτερες. Από τους έξι μαθητές που υποστήριζαν την παραπάνω άποψη, κανένας δεν δέχτηκε με ευκολία τα λόγια της ερευνήτριας. Τρεις εξακολούθησαν να εμμένουν απόλυτα στην αρχική τους άποψη. Οι υπόλοιποι τρεις φάνηκαν να προβληματίζονται, χωρίς όμως να παίρνουν κάποια θέση. Χαρακτηριστικό όσων επέμειναν στην αρχική τους άποψη ήταν η σιγουριά με την οποία απέρριψαν τις επιστημονικές θέσεις:

«εγώ δεν το πιστεύω αυτό, είναι κάποιες που σίγουρα έχουν άλλη αξία» (Δημήτρης)

«μπα δεν το νομίζω αυτό σίγουρα υπάρχουν» (Στέλλα)

Η Νεφέλη από την άλλη εμμένει μεν στην αρχική της άποψη, ούσα όμως ως ένα βαθμό προβληματισμένη.

«μμμ...δεν ξέρω τι να πω εγώ πιστεύω ότι υπάρχουν» (Νεφέλη)

Οι υπόλοιποι μαθητές αποφεύγουν να πάρουν άμεσα θέση, υποδηλώνοντας άγνοια και προβληματισμό. Χαρακτηριστική είναι η παρακάτω απάντηση:

«ναι εντάξει απλά δεν τα χω σκεφτεί ποτέ όλα αυτά και δεν...δεν ξέρω τι να σου πω;» (Αλέξανδρος)

3.4.2 Αντίλογος επιστήμης για φθορά της ελληνικής γλώσσας και αντιδράσεις μαθητών

Σε όσους μαθητές αναφέρθηκαν σε χαμένη αξία της ελληνικής γλώσσας, λόγω των ξένων λέξεων που χρησιμοποιούν οι ομιλητές της και του φτωχού λεξιλογίου που διαθέτουν οι νέοι, καθώς και της χρήσης greeklish, η ερευνήτρια τους ενημέρωσε τα εξής: Πρώτον, ανέφερε τη θέση της γλωσσολογίας ότι μια γλώσσα δεν χάνει την αξία της όταν δανείζεται από άλλες γλώσσες, προσθέτοντας ότι είναι φυσιολογικό οι γλώσσες που έρχονται σε επαφή να δανείζουν η μία την άλλη. Επίσης, συμπλήρωσε ότι οι νέοι ομιλητές δεν διαθέτουν φτωχό λεξιλόγιο όπως ισχυρίζονται αρκετοί, αλλά αντιθέτως εμπλουτίζουν το λεξιλόγιο της νέας ελληνικής με τις εκφράσεις που δημιουργούν καθώς και ότι τα greeklish είναι σύστημα γραφής που χρησιμοποιούν εν μέρει από παλιά και δεν προκαλεί κάποιο κακό στην προφορική γλώσσα τουλάχιστον.

Οι μαθητές οι οποίοι έκαναν συγκεκριμένα λόγο για παρακμή της νέας ελληνικής λόγω των ξένων δάνειων λέξεων, δεν προβληματίστηκαν ιδιαίτερα από τα λεγόμενα της ερευνήτριας. Αντιθέτως, εξακολούθησαν να εμμένουν στην αρχική τους άποψη, αναπαράγοντας απόψεις περί ανωτερότητας της ελληνικής έναντι άλλων γλωσσών. Ο ένας αναφέρθηκε στον πλούτο του λεξιλογίου της, κάτι που εξηγεί κατά την άποψή του τα τόσα δάνεια σε άλλες γλώσσες, ενώ ο δεύτερος είδε την ανωτερότητα στο γεγονός ότι η ελληνική δανείζει από παλιά ενώ η αγγλική μόνο πρόσφατα. Ακολουθούν οι απαντήσεις των συγκεκριμένων μαθητών:

«πιστεύω ότι η διαφορά είναι στο ότι εμείς έχουμε δανειστεί εεε ας πούμε απ' την Αγγλία πρόσφατα. Τώρα που υπάρχει η τεχνολογία, με την εξέλιξη της τεχνολογίας έχουμε δανειστεί πολλές λέξεις, ενώ οι λέξεις...ενώ οι νέες ελληνικές λέξεις υπήρχαν στην αγγλική γλώσσα από τα παλιά χρόνια» (Αναστασία)

«ναι όμως αν σκεφτούμε όμως το μέγεθος του λεξιλογίου του ελληνικού σε σχέση με το γαλλικό αυτοί είναι λογικό να δανείζονται, εμείς δεν είναι λογικό να δανειζόμαστε» (Δημήτρης)

Δύο μαθήτριες δείχνουν δυσπιστία για το φυσιολογικό των δανείων και εμμένουν στην αρχική τους άποψη, ότι η ελληνική διαθέτει πλούσιο λεξιλόγιο και επομένως οι ομιλητές της έχουν τη

δυνατότητα χρήσης λέξεων που είναι ισοδύναμες με τα δάνεια και θα έπρεπε να τα απορρίπτουν. Μια μαθήτρια δέχεται ότι και αυτή κάνει χρήση δανείων, προσθέτοντας όμως ότι δεν είναι σωστό. Και συμπληρώνει ότι δεν χρησιμοποιούν ελληνικές λέξεις σε άλλες γλώσσες, οπότε δεν υπάρχει λόγος να γίνεται αυτό στην Ελλάδα. Ακολουθούν αποσπάσματα από τις απαντήσεις τους:

«ναι δεν ξέρω πιστεύω όμως ότι έχουμε άλλες δικές μας λέξεις που θα μπορούσαμε να χρησιμοποιούμε» (Στέλλα)

«δεν νομίζω, δεν νομίζω αλλού να χρησιμοποιούν ελληνικές λέξεις όπως κάνουμε εμείς. Δεν λέω και εγώ χρησιμοποιώ όταν μιλάω αλλά δεν σημαίνει ότι είναι και σωστό γιατί όπως σου είπα και πριν είναι πολύ πλούσιο το λεξιλόγιο που έχουμε εεεε...και εεεε είναι κρίμα να μην μιλάμε σωστά ελληνικά» (Άννα)

Όσοι έκαναν λόγο για φθορά της νέας ελληνικής λόγω του φτωχού λεξιλογίου των ομιλητών της, η ερευνήτρια κρίνοντας ότι αναφέρονται στο λεξιλόγιο των νέων, τους παρουσίασε τα λεγόμενα των γλωσσολόγων περί εμπλουτισμού της γλώσσας από τις εκφράσεις που επινοούν οι νέοι. Από τους τέσσερις μαθητές που εξέφρασαν αυτή την αντίληψη, δύο αντέδρασαν με απόλυτη σιγουριά για τις απόψεις τους και με ειρωνεία προς την ερευνήτρια. Ο Αλέξανδρος γέλασε σαρκαστικά μην μπορώντας να πιστέψει τα όσα άκουγε. Και ο Δημήτρης δήλωσε ότι θέλει να κάνει και προσωπική έρευνα επί του θέματος.

«εμπλουτίζουν το λεξιλόγιο; (γέλιο) πρώτη φορά τ' ακούω αυτό» (Αλέξανδρος)

«ναι ε; θα το ψάξω αυτό που λες» (Δημήτρης)

Δύο μαθήτριες αποδέχονται εν μέρει τα λεγόμενα της ερευνήτριας, αλλάζοντας το επιχείρημά τους και κάνοντας λόγο για κακή χρήση της γλώσσας. Μπερδεύουν συνεπώς τη φτώχεια του λεξιλογίου με το σωστό τρόπο χρήσης της γλώσσας. Χαρακτηριστικές είναι οι απαντήσεις που ακολουθούν:

«ναι ίσως αλλά και πάλι καλό είναι να μιλάμε σωστά» (Αναστασία)

«γενικά δεν...πιστεύω πως να το πω δεν μιλάμε πολύ σωστά» (Στέλλα)

3.4.3 Αντίλογος επιστήμης για εκμάθηση νέας ελληνικής γλώσσας μέσω της αρχαίας και αντιδράσεις μαθητών

Κάποιοι μαθητές όπως προαναφέρθηκε υποστήριζαν ότι τα αρχαία ελληνικά τους βοηθούν να χειρίζονται πιο σωστά τη νέα ελληνική γλώσσα. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι αντιδράσεις τους όταν τους παρουσιάστηκαν τα όσα λέει η επιστήμη σχετικά και τα οποία διαφέρουν από τη δική τους άποψη.

Σε όσους μαθητές υποστήριζαν την παραπάνω άποψη, η ερευνήτρια τους ενημέρωσε ότι σύμφωνα με την επιστήμη της γλωσσολογίας, μια γλώσσα δεν μαθαίνεται μέσω μιας άλλης, οπότε αυτό δεν γίνεται να συμβεί με την αρχαία και τη νέα ελληνική, καθώς αποτελούν δύο ξεχωριστές γλώσσες. Από τους τέσσερις που υποστήριζαν την άποψη αυτή, οι δύο έδειξαν να αντιμετωπίζουν με δυσπιστία τα λεγόμενα της ερευνήτριας και επέμεναν στην αρχική τους άποψη. Υποστήριζαν πιο συγκεκριμένα πως τους έχουν βοηθήσει τα αρχαία στη γνώση της νέας ελληνικής. Η Άννα αναφέρει ελλείψεις του μαθήματος των νέων ελληνικών, ειδικότερα απουσία διδασκαλίας συντακτικού και γραμματικής, οι οποίες καλύπτονται μέσα από τα αρχαία ελληνικά κατά τη γνώμη της. Υπαινίσσεται έμμεσα στο σημείο αυτό ότι η γραμματική και το συντακτικό της νέας ελληνικής είναι ίδια με αυτό της αρχαίας.

*«τι να πω έγω νόμιζα και νομίζω δηλαδή ότι βοηθάνε άσχετα αν μ' αρέσουν τα αρχαία»
ναι όμως σκέψου ότι γενικά στο μάθημα των ελληνικών κάνουμε έκθεση, πιο πολύ
συντακτικό και γραμματική μαθαίνουμε απ' τα αρχαία (Άννα)*

Η Νεφέλη θεωρεί ότι τα αρχαία τη βοήθησαν ειδικότερα στο μάθημα των νέων ελληνικών αν και δεν διευκρινίζει με ποιον τρόπο. Προσθέτει όμως ότι την βοήθησαν στο να μιλάει καλύτερα πάλι χωρίς διευκρινίσεις.

*«το λένε αυτό σίγουρα; Εγώ άλλα ακούω γενικά και...και γενικά πιστεύω ότι εμένα
τουλάχιστον προσωπικά με έχουν βοηθήσει τα αρχαία στο μάθημα των νέων ελληνικών και
γενικά στο πως μιλάω» (Νεφέλη)*

Οι άλλοι δύο μαθητές έδωσαν την εντύπωση ότι προβληματίζονται από τα λεγόμενα της ερευνήτριας και κάνουν δεύτερες σκέψεις περί του συγκεκριμένου θέματος. Η Αναστασία

μάλιστα συμφωνεί με την ερευνήτρια όταν της λέει ότι τη νέα ελληνική μπορεί να τη μάθει κανείς μέσω της διδασκαλίας των νέων ελληνικών και όχι των αρχαίων, θίγοντας και αυτή τον λάθος τρόπο διδασκαλίας των νέων ελληνικών. Ακολουθούν αποσπάσματα από τις απαντήσεις τους:

«ε ναι δεν ξέρω τι να σου πω εεε...πίστευα ότι μας βοηθάει το συντακτικό που κάνουμε στα αρχαία» (Αλέξανδρος)

«ναι αυτό ίσως να γινόταν αν διδασκόταν και τα νέα ελληνικά πιο σωστά» (Αναστασία)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο κεφάλαιο αυτό θα συνοψίσουμε τα κύρια ευρήματα της έρευνας στις επιμέρους θεματικές της συνέντευξης και θα συζητήσουμε πώς τυχόν σχετίζονται μεταξύ τους οι απαντήσεις σε διάφορα ζητήματα. Τέλος θα ερευνήσουμε τα ευρήματά μας με βάση και την προγενέστερη βιβλιογραφία, καταλήγοντας στα συμπεράσματα της έρευνας ως προς το βασικό ερευνητικό ερώτημα που θέσαμε.

4.1 Σύνοψη και συζήτηση των ευρημάτων

4.1.1. Σύνοψη των κύριων ευρημάτων

Συνοψίζοντας τα αποτελέσματα της έρευνας, καταρχάς ειδικότερα για τη χρησιμότητα διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών συμπεραίνουμε ότι οι μισοί μαθητές απαντούν θετικά και οι άλλοι μισοί αρνητικά όσον αφορά ειδικότερα τον υποχρεωτικό για όλους χαρακτήρα. Ωστόσο και εκείνοι που αρνούνται τη χρησιμότητα του συγκεκριμένου μαθήματος σπεύδουν αργότερα να εκράσουν κάποια χρησιμότητα του. Κάποιοι από αυτούς αναφέρονται στη χρησιμότητα των αρχαίων μόνο ύστερα από νύξεις της ερευνήτριας, ενώ κάποιοι άλλοι αναφέρουν ότι είναι χρήσιμο μόνο σε ειδικές περιπτώσεις, αρνούμενοι ουσιαστικά τη χρησιμότητα των αρχαίων για όλους τους μαθητές. Μόνο ένας μαθητής δεν βρίσκει κάποια χρησιμότητα στα αρχαία. Όσον αφορά τους λόγους χρησιμότητας των αρχαίων οι περισσότεροι μαθητές αναφέρονται στην προσφορά γλωσσικής καλλιέργειας, στην προσφορά πνευματικής καλλιέργειας και στην ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας. Ωστόσο κάποιοι αναφέρουν ότι είναι χρήσιμο μάθημα για την εισαγωγή στη τριτοβάθμια εκπαίδευση, δεχόμενοι ουσιαστικά τη χρησιμότητα των αρχαίων για τους μαθητές της θεωρητικής και ένας μαθητής δέχεται τη χρησιμότητα των αρχαίων, όπως όμως και των υπολοίπων μαθημάτων του σχολείου.

Επίσης από τα ευρήματα προκύπτει ότι τα αρχαία είναι ένα μάθημα που αρέσει σε ελάχιστους μαθητές και μέσα από τις άμεσες απαντήσεις τους, αλλά ειδικά μέσα από τις γνώμες των συμμαθητών τους. Όπως ήταν αναμενόμενο, οι μαθητές της θεωρητικής εκφράζονται θετικά για τα αρχαία, ενώ οι υπόλοιποι της θετικής κρατάνε μια πιο ουδέτερη στάση με τους περισσότερους να εκφράζουν έντονη απέχθεια για αυτό το μάθημα. Όσον αφορά ειδικότερα τις εμπειρίες τους από το συγκεκριμένο μάθημα, οι περισσότεροι αναφέρουν ότι είναι ένα δύσκολο μάθημα, το οποίο απαιτεί αποστήθιση και ότι τους ενοχλεί κυρίως ο τρόπος διδασκαλίας του. Τέλος όταν ρωτούνται αναφέρουν ότι αν άλλαζε τελείως ο τρόπος που διδάσκεται και δινόταν μεγαλύτερη έμφαση στο περιεχόμενο των κειμένων και όχι στη γραμματική και στο συντακτικό, όπως συνηθίζεται, θα αποτελούσε σίγουρα ένα πιο ενδιαφέρον και χρήσιμο μάθημα.

Όσον αφορά τέλος τις ιδεολογίες για την ελληνική γλώσσα οι έξι από τους οχτώ μαθητές υποστηρίζουν την ανωτερότητα της ελληνικής έναντι άλλων γλωσσών. Ωστόσο συνειδητά ή ασυναίσθητα οι περισσότεροι αναφέρονται στην αξία της προγενέστερης μορφής της, της αρχαίας ελληνικής. Επίσης όσον αφορά τη σχέση αρχαίας και νέας ελληνικής οι περισσότεροι μαθητές ανέφεραν ότι πρόκειται για δύο γλώσσες διαφορετικές μεταξύ τους. Κάποιοι μάλιστα αποκάλεσαν την αρχαία ελληνική ξένη γλώσσα. Ωστόσο δύο μαθητές ανέφεραν ότι παρά τις διαφορές τους αρχαία και νέα ελληνική είναι όμοιες γλώσσες. Τέλος οι περισσότεροι μιλάνε για φθορά της νέας ελληνικής γλώσσας σήμερα και ως κύριους λόγους φθοράς αναφέρουν τη κακή χρήση της εκ μέρους των ομιλητών της λόγω του φτωχού λεξιλογίου που διαθέτουν και της χρήσης ξένων λέξεων. Οι περισσότεροι μαθητές επιμένουν στις απόψεις τους αυτές για την ελληνική γλώσσα, ακόμα και όταν έρχονται αντιμέτωποι με την επιστημονική γνώση, περισσότερο από όταν έρχονται αντιμέτωποι με διαφορετικές απόψεις που αφορούν τη χρησιμότητα διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών.

4.1.2 Συσχέτιση στάσεων για χρησιμότητα με στάσεις για ελληνική γλώσσα και εμπειρίες με διδασκαλία αρχαίων

Στην παρούσα ενότητα θα συζητήσουμε τις σχέσεις που προκύπτουν μεταξύ των απαντήσεων των μαθητών και θα επιχειρήσουμε να δούμε τι καθορίζει τις στάσεις τους για τη χρησιμότητα των αρχαίων ελληνικών βάσει υποθέσεων που έχουμε κάνει.

Όσον αφορά αρχικά το προφίλ των μαθητών θα λέγαμε ότι σχετίζεται με τις στάσεις τους για το μάθημα των αρχαίων, καθώς οι μαθητές της θεωρητικής κατεύθυνσης εκφράζονται θετικά για τα αρχαία, σε αντίθεση με τους μαθητές της θετικής που δείχνουν μεγάλη απέχθεια ως πρώτη αντίδραση. Επίσης η χρησιμότητα των αρχαίων τονίζεται κύριως από τους μαθητές της θεωρητικής κατεύθυνσης, ενώ και κάποιοι από τους μαθητές της θετικής αναφέρονται στη χρησιμότητα του μαθήματος κυρίως για τα άτομα που έχουν ακολουθήσει ή που πρόκειται να ακολουθήσουν τη θεωρητική. Επιπλέον οι εμπειρίες των μαθητών από το μάθημα των αρχαίων φαίνεται να επηρεάζουν τη στάση τους για το μάθημα, καθώς αρκετοί είναι οι μαθητές που θίγουν τον τρόπο διδασκαλίας του μαθήματος και μάλιστα τον θεωρούν ως ένα από τους κύριους λόγους που διαμορφώνει την αρνητική τους στάση για τα αρχαία. Υποθέτουμε λοιπόν ότι ίσως και οι εμπειρίες με τη διδασκαλία του μαθήματος μετριάζουν τη δύναμη των ιδεολογημάτων για τη χρησιμότητα των αρχαίων.

Ενδιαφέρον προκαλεί ωστόσο ότι όσον αφορά τις ιδεολογίες που εκφράζουν οι μαθητές για την ελληνική γλώσσα δεν σχετίζονται από το προφίλ τους, καθώς οι περισσότεροι από αυτούς ανεξαρτήτως κατεύθυνσης υποστηρίζουν την ανωτερότητα της ελληνικής έναντι άλλων γλωσσών. Επίσης υποστηρίζουν ότι η ελληνική γλώσσα σήμερα έχει υποστεί φθορά και έχει χάσει την αξία της. Φαίνεται λοιπόν ότι οι μαθητές είναι πιο επιρρεπείς και πιο συντηρητικοί ως προς τις ιδεολογίες τους για την ελληνική γλώσσα, παρά για τη χρησιμότητα των αρχαίων. Επομένως οι στάσεις τους για τα αρχαία ελληνικά υποθέτουμε ότι διαμορφώνονται περισσότερο μέσα από τις εμπειρίες που έχουν από τη διδασκαλία των αρχαίων παρά από τις ιδεολογίες που έχουν υιοθετήσει για τη γλώσσα.

4.1.3 Συζήτηση ευρημάτων

Στην παρούσα ενότητα θα συζητήσουμε τα ευρήματα της έρευνας βάσει της προγενέστερης βιβλιογραφίας ώστε να δούμε σε ποια σημεία οι απόψεις των ερευνώμενων συγκλίνουν και σε

ποια αποκλίνουν από τις απόψεις που εκφράζουν τα υποκείμενα προγενέστερων ερευνών σε αντίστοιχα θέματα.

Από την παρούσα έρευνα προκύπτει ότι η μισή μερίδα των μαθητών δέχεται τη χρησιμότητα των αρχαίων ελληνικών και οι άλλη μισή την αρνείται. Παρόλα αυτά ελάχιστοι είναι αυτοί που τονίζουν τη χρησιμότητα του συγκεκριμένου μαθήματος, καθώς υποθέτουμε ότι κάποιοι από αυτούς με τον τρόπο που απαντούν δίνουν την εντύπωση ότι «πρέπει» να απαντήσουν θετικά για να συμβαδίσουν με ότι προστάζει το σχολείο. Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε ότι βάσει των ευρημάτων αυτών οι μαθητές έρχονται σε αντίφαση με απόψεις εκπαιδευτικών που εκφράστηκαν μέσα από προγενέστερες έρευνες (Γκλαβάς, 2005-06) ότι δηλαδή είναι πολύ ωφέλιμη η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών επειδή βοηθάει σε σωστότερη χρήση της νέας ελληνικής. Θα μπορούσαμε βέβαια να πούμε ότι η άποψη αυτή περί σωστότερης χρήσης της νέας ελληνικής συνάδει με άποψη που εκφράζουν και οι μαθητές της παρούσας έρευνας για να αιτιολογήσουν τη χρήση των αρχαίων, έστω και μετά από νύξεις της ερευνήτριας περί γλωσσικής καλλιέργειας. Επιπλέον η άποψη των μαθητών ότι πρόκειται για ένα δύσκολο και απαιτητικό μάθημα και ότι η δυσκολία του έγκειται κυρίως στη γραμματική και στο συντακτικό συνάδει με απόψεις που έχουν εκφράσει οι καθηγητές, αλλά και οι ίδιοι οι μαθητές σε έρευνα των Τσουρή-Ευθυμίου (2003-04). Επίσης τα ευρήματα της παρούσας έρευνας ότι το μάθημα των αρχαίων είναι ένα μάθημα που προκαλεί απέχθεια στους περισσότερους μαθητές, συμπίπτουν με απόψεις που έχουν εκφράσει καθηγητές σε έρευνα του Τσάφου (2006), όπου επιβεβαιώνουν την απαρésκεια των μαθητών για τα αρχαία.

Επιπλέον οι αντιλήψεις που εκφράζουν οι μαθητές για την ελληνική γλώσσα και την ανωτερότητά της έναντι άλλων γλωσσών έρχονται σε συμφωνία με απόψεις που έχουν εκφράσει και οι εκπαιδευτικοί σε έρευνα της Παγκραστή (2013) όπου αναπαράγουν ιδεολογίες περί ανωτερότητας της ελληνικής. Αντιλήψεις που αφορούν τη σχέση αρχαίας και νέας ελληνικής έρχονται σε αντίθεση με αποτελέσματα προγενέστερων ερευνών, καθώς οι περισσότεροι μαθητές στην παρούσα έρευνα διακρίνουν ότι αρχαία και νέα ελληνική αποτελούν δύο διαφορετικές γλώσσες, άποψη που αποκλίνει από την αντίληψη των καθηγητών που έλαβαν μέρος στην έρευνα της Παγκραστή (2013), οι οποίοι δέχονται τον ενιαίο χαρακτήρα της ελληνικής γλώσσας. Τέλος οι αντιλήψεις που εξέφρασαν οι μαθητές της έρευνας σχετικά με την κινδυνολογία για τη νέα ελληνική γλώσσα σήμερα έρχονται σε συμφωνία με απόψεις

καθηγητών που μελετήθηκαν από την Κοντογιάννη (2016), οι οποίοι δέχονται ότι η νέα ελληνική παρουσιάζει συμπτώματα παρακμής. Οι ερευνώμενοι της Κοντογιάννη (2016) ανέφεραν ως λόγους παρακμής της ελληνικής γλώσσας τη λεξιπενία και τα greeklish. Οι ερευνώμενοι της παρούσας έρευνας αναφέρουν και αυτοί ως λόγο φθοράς το φτωχό λεξιλόγιο των νέων, όχι όμως τα greeklish.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας επαληθεύουν αποτελέσματα προγενέστερων ερευνών ως προς την αρνητική στάση των μαθητών για τα αρχαία, την απέχθεια τους για το μάθημα και για τη δυσκολία του, η οποία έγκειται κατά κύριο λόγο στη γραμματική και στο συντακτικό. Επαληθεύονται πρωτίστως αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών ως προς τις αντιλήψεις που εκφράζονται για ανωτερότητα της ελληνικής γλώσσας και για φθορά της σήμερα. Τα ευρήματά της έρχονται σε αντίθεση με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών ως προς τις αντιλήψεις που αφορούν τη σχέση της νέας ελληνικής με την προγενέστερη μορφή της. Όσον αφορά αντιλήψεις για τη χρησιμότητα των αρχαίων με την πρώτη ανάγνωση των αποτελεσμάτων θα λέγαμε ότι αυτά συνάδουν με αποτελέσματα άλλων ερευνών. Μέσα όμως από μια προσεκτική ανάγνωση των αποτελεσμάτων όπου φαίνεται να θεωρείται χρήσιμη η διδασκαλία των αρχαίων για ειδικούς λόγους και ύστερα από πίεση, θα λέγαμε ότι δεν συμπίπτουν με τα ευρήματα προγενέστερων ερευνών, οι οποίες μελετούν απόψεις εκπαιδευτικών περί χρησιμότητας των αρχαίων.

4.2 Συμπεράσματα

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να απαντήσει στο ερώτημα ποιες είναι οι απόψεις των μαθητών Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τα αρχαία ελληνικά και πιο συγκεκριμένα ποιες είναι οι απόψεις τους όσον αφορά τη χρησιμότητα της διδασκαλίας τους. Για να απαντηθεί το ερώτημα αυτό θεωρήθηκε αναγκαίο να εξεταστούν και οι απόψεις τους για την ελληνική γλώσσα, αλλά και οι εμπειρίες τους από τη διδασκαλία των αρχαίων, υποθέτοντας ότι οι αντιλήψεις τους για τη χρησιμότητα των αρχαίων σχετίζονται με τις αντιλήψεις τους για την ελληνική γλώσσα, αλλά και με τις εμπειρίες τους από τη διδασκαλία των αρχαίων.

Από την ανάλυση των ευρημάτων της έρευνας προκύπτει πως οι θέσεις των μαθητών για τη χρησιμότητα των αρχαίων ελληνικών μοιράζονται. Οι μισοί μαθητές εκφράζονται θετικά για το μάθημα και οι άλλοι μισοί αρνητικά. Παρόλα αυτά υποθέτουμε ότι κάποιοι από αυτούς που απαντούν θετικά το κάνουν γιατί νιώθουν ότι «πρέπει» να απαντήσουν έτσι, αν κρίνουμε από τη γενικότερη αρνητική στάση τους για τα αρχαία. Ωστόσο ακόμα και εκείνοι που είναι αρχικά αρνητικοί στην πορεία θίγουν κάποια χρησιμότητα του μαθήματος για ειδικούς όμως λόγους και ύστερα από πίεση και νύξεις της ερευνήτριας. Οι περισσότεροι θεωρούν ότι είναι ένα από τα δύσκολα μαθήματα του σχολείου, το οποίο απωθεί το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών, εκτός από τους μαθητές θεωρητικής. Επίσης οι περισσότεροι εκφράζονται αρνητικά για τον τρόπο που διδάσκεται το μάθημα, αναφέροντας πως ο τρόπος διδασκαλίας είναι και ο κυριότερος λόγος που τους απωθεί το συγκεκριμένο μάθημα και ότι αν άλλαζε τελείως ο τρόπος διδασκαλίας του θα αποτελούσε ένα πιο ενδιαφέρον και χρήσιμο μάθημα.

Επιπλέον οι περισσότεροι μαθητές θεωρούν ότι η ελληνική είναι ανώτερη από άλλες γλώσσες και κάνουν λόγο για ιδιαίτερη αξία της. Κάνοντας λόγο για ιδιαίτερη αξία της ελληνικής γλώσσας, αναφέρονται κατά κύριο λόγο στην αρχαία ελληνική, καθώς παράλληλα εκφράζουν την άποψη ότι σήμερα η γλώσσα έχει φθαρεί και έχει χάσει την αξία της συγκριτικά με παλιά. Επίσης οι περισσότεροι από τους μαθητές είναι σε θέση να κατανοήσουν ότι η νέα ελληνική αποτελεί εξέλιξη και συνέχεια της αρχαίας ελληνικής και ότι πρόκειται για δύο διαφορετικές γλώσσες. Συμπεραίνεται λοιπόν ότι οι μαθητές εκφράζουν κατά κύριο λόγο στερεότυπες αντιλήψεις για την ελληνική γλώσσα, οι οποίες είναι βαθιά ριζωμένες μέσα τους και ακόμα και όταν τους παρουσιάζεται μια «άλλη αλήθεια» αρνούνται να τη δεχτούν. Παρουσιάζονται πιο συντηρητικοί στις ιδεολογίες για τη γλώσσα, καθώς αναπαράγουν περισσότερο στερεότυπες αντιλήψεις, παρά για τη χρησιμότητα των αρχαίων.

Συμπερασματικά θα λέγαμε πως ο σκοπός της έρευνας επιτεύχθηκε ως ένα βαθμό. Παρόλα αυτά τα αποτελέσματά της δεν θα μπορούσαν να γενικευθούν, καθώς ο αριθμός των συμμετεχόντων δεν είναι αντιπροσωπευτικός του πλήθους των μαθητών. Η πρωτοτυπία της παρούσας έρευνας έγκειται στο γεγονός ότι δόθηκε συστηματικά ο λόγος στους ίδιους τους μαθητές για ένα θέμα που τους αφορά τόσο άμεσα. Μελλοντικά θα ήταν χρήσιμο να γίνει μια αντίστοιχη έρευνα ποιοτική με ομάδες εστίασης, ώστε να μελετηθούν οι απόψεις των μαθητών σε μεγαλύτερο βάθος. Πρόκειται για ένα ευαίσθητο θέμα και πιθανότατα να προκύψουν

διαφορετικές απαντήσεις από αυτές που θα έδιναν ως πρώτη αντίδραση. Χρήσιμο θα ήταν επίσης να γίνει μια ποσοτική έρευνα στην οποία θα συμπεριλαμβάνεται μεγαλύτερος αριθμός μαθητών, καθώς και μαθητές Γυμνασίου, ώστε να ερευνηθούν και στάσεις μαθητών μικρότερης ηλικίας που έρχονται πρώτη φορά σε επαφή με τα αρχαία. Επιπλέον οι απόψεις μαθητών Γυμνασίου ίσως να είναι πιο ουδέτερες, εφόσον δεν επηρεάζονται από την επιλογή κατεύθυνσης για σπουδές.

Βιβλιογραφία

- Adrados F. (2005). *A history of the greek language: From its origins to the present*. BRILL
- Adrados F. (2015). Τα ελληνικά, η πλέον παγκόσμια γλώσσα στο Καναράκης Γ. (Επιμ.) *Η διαχρονική συμβολή της ελληνικής σε άλλες γλώσσες*. Αθήνα: Παπαζήσης
- Apple, M. (1986) *Ιδεολογία και Αναλυτικά Προγράμματα*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής
- Apple M. (1999). *Ideology, Curriculum, and the new Sociology of Education. Revisiting the work of Michael Apple*.
- Bambi B., Schieffelin, Kathryn A., Woolard and Kroskrity P. (1999). *Language Ideologies. Practice and Theory*. Oxford: University press
- Bourdieu P. (1989). The forms of capital. In J.G. Richardson (Ed.). *Handbook of theory and research for the sociology of education*. New York: Greenwood Press
- Braun, V. and Clarke, V. (2006) *Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology*, 3 (2). pp. 77-101
- Cohen L., Manion L., Morrison K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Corson D. (1999). *Language Policy in Schools: A Resource for Teachers and Administrators*, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum
- Durkheim E. (1976). *The Elementary Forms of Religious Life*. London: George Allen & Anwin Ltd
- Geertz C. (1964). “Ideology as a Cultural System” στο D. Apter (επιμ.). *Ideology and Discontent*. New York: Free press
- Kroskrity P.V. (1999). *Journal of Linguistic Anthropology*. New York: American Anthropological Association

Mackridge P. (2013). *Γλώσσα και εθνική ταυτότητα στην Ελλάδα, 1766-1976*. Αθήνα: Παπαζήσης

Palmer L. (1996). *The greek language*. University of Oklahoma Press

Robson C. (2007). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*. (μτφ. Β. Νταλάκου, Κ. Βασιλικού). Αθήνα: Gutenberg

Αβδελά Ε. (1997) . Η συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας στο ελληνικό σχολείο: «εμείς» και οι «άλλοι» στο Φραγκουδάκη Α. & Δραγώνα Θ. (Επιμ.) *Τι ειν' η πατρίδα μας; : Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια

Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α. (2001). *Ιδεολογήματα και δανεισμός στο Χάρης Γ. Η. Δέκα μύθοι για την ελληνική γλώσσα*. Αθήνα: Πατάκης

Βαρμάζης Ν.Δ. (1992). *Η Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία ως πρόβλημα της νέας ελληνικής εκπαίδευσης: Από την Αναγέννηση ως την καθιέρωση της Δημοτικής*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη

Βαρμάζης Ν.Δ. (1999). *Διδακτική των αρχαίων ελληνικών*. Αθήνα: Πατάκης

Βαρμάζης Ν.Δ. (2007). «Το πειραματικό σχολείο του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: η ίδρυση και η λειτουργία του στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής πολιτικής του Ελευθερίου Βενιζέλου» στο *Η εκπαιδευτική πολιτική στα χρόνια του Ελευθερίου Βενιζέλου*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Γεωργαλάς Κ. Γ. (1996). *Ινδοευρωπαίοι ή Αιγαίοι*. Αθήνα: Πέλασγος

Γεωργούλης Κ. (1989). «Αρχαία Ελληνικά-Διδακτική του μαθήματος» στην *Παιδαγωγική και Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια-Λεξικό*, τόμ. 2. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Δάμος Α. (2012). «*Η υποβάθμιση της ελληνικής γλώσσας*». Διαθέσιμο στο <http://www.pontos-news.gr/article/4859/i-ypovathmisi-tis-ellinikis-glossas>

ΔΕΠΠΣ – ΑΠΣ Ελληνικής Γλώσσας για το Γυμνάσιο. Ανακτήθηκε από: <http://www.pi-schools.gr/lessons/hellenic/>.

Ιωαννίδου-Κουτσελίνη. (1997). *Η εκπαιδευτική πολιτική και το μάθημα των αρχαίων ελληνικών στην Κύπρο*. Αθήνα: Γρηγόρη

Ιωσηφίδης Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική

Ιωσηφίδης Θ. (2003). *Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική

Καραδήμας Δ. (2016). «*Γιατί διδάσκουμε αρχαία ελληνικά από το πρωτότυπο στο Γυμνάσιο*».

Διαθέσιμο στο <http://www.efsyn.gr/arthro/giati-didaskoyme-arhaia-ellinika-apo-prototypo-sto-gymnasio>

Κάτσικας Χ. (1999). *Σχολείο, τάξη, ιδεολογία. Τα παραμύθια της σχολικής μας ζωής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Κατσιμάνης Κ.Σ. (1992). *Σύνδρομο επίκτητης αρχαιοελληνικής αντιπάθειας*. Αθήνα: Gutenberg

Κοντοσόπουλος Ν. Γ. (2015). Τα γλωσσικά δάνεια στο Καναράκης Γ. (επιμ.). *Η διαχρονική συμβολή της ελληνικής σε άλλες γλώσσες*. Αθήνα: Παπαζήσης

Κριαράς Ε. (2010). *Ο Υπουργός Παιδείας Αντώνης Τρίτσης και η διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας στο Γυμνάσιο*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press

Λέκκας Π. (2011). *Η Εθνικιστική Ιδεολογία: πέντε υποθέσεις εργασίας στην ιστορική κοινωνιολογία*. Αθήνα: Παπαζήση

Λούλος Δ. (2001). *Το αδίδακτο κείμενο: μια πρόταση προσέγγισης*. Χρονικά, 11

Μακρής Χ. (2000). «*Η διδασκαλία του μαθήματος των αρχαίων ελληνικών στη δευτεροβάθμια σχολική τάξη*». Φιλολόγος, 102

Μαντζούκας Σ. (2007). *Ποιοτική έρευνα σε έξι εύκολα βήματα: Η επιστημολογία, οι μέθοδοι και η παρουσίαση*. Νοσηλευτική, 46 (1)

Μαρκαντωνάτος Γ. (2013). «*Ελληνική: μία και ενιαία γλώσσα*». Διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=538767>

Μαρωνίτης Δ.Ν. (2009). *Τάκης Σινόπουλος. Μίλτος Σαχτούρης*. Αθήνα: Πατάκης

Μοσχονάς Σ. (2005). *Ιδεολογία και γλώσσα*. Αθήνα: Πατάκης

Μπαμπινιώτης Γ. (Επιμ.). (2011). *Το γλωσσικό ζήτημα. Σύγχρονες προσεγγίσεις*. Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων

Μπαμπινιώτης Γ. (2000). *Ελληνική γλώσσα. Παρελθόν, Παρό, Μέλλον*. Αθήνα: Gutenberg

Μπαμπινιώτης Γ. (1994). *Ελληνική γλώσσα*. Αθήνα: Gutenberg

Μπαμπινιώτης Γ. (1994). *Παιδεία, εκπαίδευση και γλώσσα*. Αθήνα: Gutenberg

Μπαμπινιώτης Γ. (1999). *Η γλώσσα ως αξία. Το παράδειγμα της ελληνικής: Μελετήματα, διαλέξεις και άρθρα 1978-1993*. Αθήνα: Gutenberg

Μπαμπινιώτης Γ. (2011). «*Οι νέοι θα πληρώσουν ακριβά τα greeklish*». Διαθέσιμο στο <http://www.tanea.gr/news/greece/article/4635393/?iid=2>

Μπασλής Γ. (1999). «*Οι ερωτήσεις στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών στις εξετάσεις της Β' Λυκείου*». Φιλολόγος, 98

- Παναγιωτίδης Φ. (2013). *Μίλα μου για γλώσσα*. Αθήνα: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης
- Παπακωνσταντίνου Κ. (23-3-2015). «Λεξιπενία και γλωσσική ένδεια». Διαθέσιμο στο <http://www.eleftheria.gr/m/απόψεις/item/16792>
- Παπαρίζος Α.Χ. (2004). *Γλωσσική πολιτική και γλωσσική παιδεία*. Αθήνα: Gutenberg
- Παρασκευοπούλου-Κόλλια Ε. (2008). Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ' Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 4(1), 72-81. Διαθέσιμο στο <http://dx.doi.org/10.12681/jode.9726>
- Παυλίδης Π. (2004). *Το γίνεσθαι της ιδεολογίας και η εκπαιδευτική θεσμικότητα*. Το βήμα των κοινωνικών επιστημών, 41
- Πόλκας Λ. (2001). «Η διδασκαλία του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο» στο Α.Φ. Χριστίδης & Θεοδωροπούλου (επιμ.) *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: ΚΕΓ
- Πουланτζάς Ν. (1985). *Πολιτική εξουσία και κοινωνικές τάξεις*. τ.Β'. Αθήνα: Θεμέλιο
- Σαραντάκος Ν. (2010). «Τα αρχαία ελληνικά δεν είναι ξένη γλώσσα: είναι κάτι χειρότερο». Διαθέσιμο στο <https://sarantakos.wordpress.com/2010/05/30/arxaia/>
- Σαχπεκίδης Α. (2016). «Για τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών». Διαθέσιμο στο <http://www.avgi.gr/article/10811/6614863/gia-te-didaskalia-ton-archaion-ellenikon>
- Σκοπετέα Ε. (1988). *Το «πρότυπο βασίλειο» και η μεγάλη ιδέα: όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880)*. Αθήνα: Πολύτυπο Φραγκουδάκη Α. & Δραγώνα Θ. (Επιμ.). (1997). «Τι ειν' η πατρίδα μας;»: *Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια
- Σπανός Γ. (2004). *Η μητρική γλώσσα στην εκπαίδευση: Διδακτική μεθοδολογία και Αξιολόγηση Αναλυτικών Προγραμμάτων*. Αθήνα: Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών
- Σπυρόπουλος Η. (1992). *Αρχαιοελληνικός Λόγος και Σύγχρονη Εκπαίδευση*. Αθήνα: Γκοβόστη
- Σταυρίδη-Πατρικίου Ρ. (2009). *Γλώσσα, εκπαίδευση και πολιτική*. Αθήνα: Ολκός
- Τζιόβας Δ. (1989). *Οι μεταμορφώσεις του εθνικισμού και το ιδεολόγημα της ελληνικότητας στο μεσοπόλεμο*. Αθήνα: Οδυσσέας
- Τσάφος Β. (Επιμ.). (2006). *Η διδασκαλία των Αρχαίων Ελληνικών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΔΙΗΜΕΡΙΔΑΣ 6 και 7 Απριλίου 2006*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Τσάφος Β. (2004). *Η διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας και γλώσσας*. Αθήνα: Μεταίχμιο

- Τσιτσιπής Λ. (2005). *Από τη γλώσσα ως αντικείμενο στη γλώσσα ως πράξη*. Αθήνα: Νήσος
- Τσουκαλάς Κ. (1977). *Εξάρτηση και αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922)*. Αθήνα: Θεμέλιο
- Φραγκουδάκη Α. & Δραγώνα Θ. (Επιμ.). (1997). *«Τι ειν' η πατρίδα μας;»: Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση*. Αθήνα : Αλεξάνδρεια
- Φραγκουδάκη Α. (1999). *Γλώσσα και Ιδεολογία*. Αθήνα: Οδυσσέας
- Φραγκουδάκη Α. (2001). *Η γλώσσα και το έθνος 1880-1980: Εκατό χρόνια αγώνες για την αυθεντική ελληνική γλώσσα*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια
- Χριστίδης Α.Φ. (2005). *Χρήσεις της γλώσσας: οι όροι μιας συζήτησης*. Αθήνα: Σχολή Μοραΐτη
- Χάρης Γ. Η. (Επιμ.). (2001). *Δέκα μύθοι για την ελληνική γλώσσα*. Αθήνα: Πατάκης
- Χατζησαββίδης Σ. (2013). «*Αρχαία ελληνικά: οι απόψεις και τα επιχειρήματα των καθηγητών*». Διαθέσιμο στο <http://www.kathimerini.gr/53236/article/epikairothta/ellada/arxaia-ellhnika-oi-apoyeis-kai-ta-epixeirhmata-twn-ka8hghtwn>
- Χριστίδης Α.Φ. (1999). *Γλώσσα, πολιτική και πολιτισμός*. Αθήνα: Πόλις
- Χριστίδης Α.Φ. (2013). *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας*. Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη

Παράρτημα

Οδηγός συνέντευξης

1) Εμπειρίες μαθητών με τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και στάσεις και απόψεις τους γι' αυτήν

1 α) Στάσεις απέναντι στο μάθημα

- Σας αρέσει το μάθημα των αρχαίων ελληνικών;
- Εάν ναι, τι σας αρέσει περισσότερο; Εάν όχι, τι δεν σας αρέσει;
- Σας φαίνεται εύκολο ή δύσκολο;
- Τι είναι αυτό που σας δυσκολεύει περισσότερο;
- Οι συμμαθητές-τριές σας τι λένε για το μάθημα των αρχαίων ελληνικών γενικά;
Νύξη: έχουν όλοι την ίδια άποψη ή διαφοροποιούνται ως προς αυτή;

1β) Απόψεις για τον τρόπο διδασκαλίας της αρχαίας ελληνικής

- Ο τρόπος που διδάσκεστε τα αρχαία ελληνικά σας αρέσει; Συμφωνείτε με αυτόν;
- Εάν ναι, τι σας αρέσει περισσότερο στον τρόπο διδασκαλίας του συγκεκριμένου μαθήματος; Εάν όχι, τι δεν σας αρέσει; Τι θα θέλατε να αλλάξει;

2) Ιδεολογίες για τη χρησιμότητα της διδασκαλίας της αρχαίας ελληνικής γλώσσας

2 α) Θεωρείτε ότι χρειάζεται να διδασκόμαστε στο σχολείο τα αρχαία ελληνικά;

2 β) Γιατί; Νύξεις:

- Κάποιοι λένε ότι συνδέουν τη σύγχρονη Ελλάδα με την αρχαία. Αναφέρουν επίσης ότι εφόσον διδάσκονται σε σχολεία άλλων χωρών δεν είναι δυνατόν να μην διδάσκονται στην Ελλάδα. Τι λέτε εσείς γι' αυτό;
- Άλλοι λένε ότι το μάθημα των αρχαίων ελληνικών μπορεί να βοηθήσει στη γλωσσική καλλιέργεια των μαθητών, δηλαδή στο να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους, να βελτιώσουν την ορθογραφία, να γράφουν κείμενα στο σχολείο. Εσείς τι πιστεύετε;
- Κάποιοι υποστηρίζουν ότι τα αρχαία ελληνικά κείμενα που διδάσκονται προσφέρουν πνευματική καλλιέργεια, γιατί έτσι γνωρίζουμε σημαντικά φιλοσοφικά και λογοτεχνικά κείμενα ή λένε ότι οξύνουν τη σκέψη και μεταδίδουν αξίες σημαντικές. Εσείς τι γνώμη έχετε;

3) Ιδεολογίες για την ελληνική γλώσσα

3 α) Εξιდანίκευση ελληνικής γλώσσας

- Τι γνώμη έχετε για την ελληνική γλώσσα σε σύγκριση με άλλες;

Νύξεις:

- Νομίζετε ότι ξεχωρίζει με κάποιον τρόπο;
- Κάποιοι υποστηρίζουν ότι είναι η πλουσιότερη γλώσσα στον κόσμο, η αρχαιότερη, ότι είναι γενικά ανώτερη συγκριτικά με άλλες γλώσσες. Τι πιστεύετε εσείς;

3β) Σχέση αρχαίας και νέας ελληνικής γλώσσας

- Κατά τη γνώμη σας η αρχαία και η νέα ελληνική γλώσσα είναι η ίδια γλώσσα; Ή διαφέρουν;
- Γιατί το λέτε αυτό;
- Ποια θεωρείτε ότι είναι η πλουσιότερη η αρχαία ή η νέα ελληνική;

3γ) Κινδυνολογία για την ελληνική γλώσσα

- Πιστεύετε ότι η ελληνική γλώσσα σήμερα απειλείται/κινδυνεύει;
- Γιατί; Νύξεις: Κάποιοι υποστηρίζουν ότι την κακομεταχειρίζονται οι νέοι που έχουν φτωχό λεξιλόγιο, ότι η εισβολή ξένων λέξεων στο λεξιλόγιο μας απειλεί την ελληνική γλώσσα. Ότι οι ομιλητές κάνουν λάθη κάθε τόσο όταν μιλάνε. Ότι η χρήση των greeklish κάνει κακό. Τι λέτε εσείς γι' αυτό;

Αντίλογος:

Οι επιστήμονες αντιλέγουν σε όλες αυτές τις ιδεολογίες που κυριαρχούν. Για παράδειγμα οι επιστήμονες, ακόμα και κάποιοι μαθητές-τριες ισχυρίζονται τα εξής:

- Δεν υπάρχουν ανώτερες γλώσσες, ούτε πλούσιες και φτωχές, όλες οι γλώσσες είναι ίσες.
- Εάν τα αρχαία είναι σημαντικά γιατί μας φέρνουν σε επαφή με μεγάλες ιδέες μέσω του περιεχομένου τους, τότε θα μπορούσαμε να έρθουμε σε επαφή με αυτό το περιεχόμενο και μέσα από μεταφρασμένα κείμενα στα νέα ελληνικά ή άλλα μαθήματα.
- Εάν μαθαίνουμε αρχαία για να βελτιωθεί η γλωσσική μας έκφραση στα νέα ελληνικά, αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της διδασκαλίας των νέων ελληνικών. Δεν μαθαίνουμε μια γλώσσα μαθαίνοντας μια άλλη.
- Η νέα ελληνική γλώσσα δεν είναι ίδια με την αρχαία ελληνική γλώσσα. Έχει π.χ άλλη σύνταξη, γραμματική και διαφορετικό λεξιλόγιο.
- Η ελληνική γλώσσα δεν απειλείται τουλάχιστον για τους λόγους που ακούγονται συνήθως, π.χ
 - είναι φυσιολογικό να δανειζόμαστε από άλλες γλώσσες. Όλες οι γλώσσες δανείζουν η μία την άλλη. Και η ελληνική γλώσσα έχει δανείσει σε άλλες γλώσσες. Δεν φτώχυναν οι γλώσσες αυτές γιατί δανείστηκαν από την ελληνική.
 - Τα greeklish είναι απλώς ένα σύστημα γραφής με λατινικούς χαρακτήρες. Τέτοια γραφή χρησιμοποιούταν από παλιά, δεν χρησιμοποιήθηκε μόνο στη σύγχρονη εποχή.

- Η γλώσσα των νέων δεν φθείρει τη γλώσσα, αντιθέτως την εμπλουτίζει, γιατί προσθέτει λεξιλόγιο. Υπάρχουν μέχρι και λεξικά για αυτήν.

